UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Katedra technické a informační výchovy

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Kristýna Karasová, Dis.

VÝUKA O TECHNICE Z HLEDISKA KARIÉROVÉHO ROZHODOVÁNÍ ŽÁKA SE ZNEVÝHODNĚNÍM

OLOMOUC 2012

Vedoucí práce: Doc. PaedDr. Jiří Kropáč, CSc.

Prohlašuji, že jsem závěrečnou bakalářskou práci vypracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

Olomouc 2012 ……

podpis

PODĚKOVÁNÍ

Děkuji Doc. PaedDr. Jiřímu Kropáčovi, CSc., za odborné vedení bakalářské práce a mnoho cenných rad a podnětů.

OBSAH

ÚVOD 6

TEORETICKÁ ČÁST 8

1. ŽÁK 8

1.1 Žák se speciálními vzdělávacími potřebami 9
1.1.1 Integrace žáka 10
1.1.2 Základní škola praktická 11

1.2 Žák v období dospívání 12

1.3 Sebepoznání žáka- volba další vzdělávací cesty 14

1.4 Osobnostní charakteristiky žáka v souvislosti s volbou povolání 15

1.5 Zájmy žáka 16

2. VÝUKA 16

2.1 Rámcový vzdělávací program s přílohou - žák s lehkým mentálním postižením 18
2.1.1 Člověk a svět práce 19

2.2 Technika a technologie v životě žáka 20
2.2.1 Výuka obecně technických předmětů 22
2.2.2 Technická výchova 23
2.2.3 Zásada názornosti a Daleův kužel 25
2.2.4 Vyučovací metody názorně demonstrační 26

3. KARIÉROVÉ ROZHODOVÁNÍ ŽÁKA 28

3.1 Rozhodování 29

3.2 Základní pojmy kariérového rozhodování 29

3.3 Podpora v kariérovém rozhodování žáka 31

3.4 Vliv rodiny a vrstevníků 33

4. VOLBA POVOLÁNÍ V KONTEXTU SOUDOBÝCH TRENDŮ VE SVĚTĚ PRÁCE 34

PRAKTICKÁ ČÁST **35**

5. KARIÉROVÉ ROZHODOVÁNÍ V ČESKÝCH VÝZKUMECH **35**

6. VÝZKUMNÉ ŠETŘENÍ **37**

6.1 Metody a techniky výzkumného šetření 37
6.1.1 Kvalitativní výzkum 37
6.1.2 Rozhovor- Interview 38

6. 2 Cíl výzkumu, formulace pracovních předpokladů 39

6.3 Charakteristika výzkumného souboru, místa šetření 40

6.4 Průběh a Analýza výsledků výzkumu 41

6.5 Vyhodnocení výzkumného šetření 46

7 INTERNETOVÉ INFORMAČNÍ ZDROJE SOUVISEJÍCÍ S KARIÉROVÝM ROZHODOVÁNÍM ŽÁKA S LEHKÝM MENTÁLNÍM POSTIŽENÍM **47**

8 PRACOVNÍ LIST DO VÝUKY V RÁMCI VZDĚLÁVACÍ OBLASTI ČLOVĚK A SVĚT PRÁCE- KARIÉROVÉ ROZHODOVÁNÍ **49**

ZÁVĚR **53**

LITERATURA A PRAMENY **55**

SEZNAM OBRÁZKŮ **61**

SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK: **62**

SEZNAM PŘÍLOH: **63**

ÚVOD

Kariérové rozhodování, které probíhá v období dospívání každého jedince, tedy i žáka s lehkou mentální retardací, je nejen pro něj, ale i jeho blízké okolí velmi náročným obdobím. Žáci s lehkou mentální retardací mají možnost plnit povinnou školní docházku a získávat informace ke karierovému rozhodování, v základní škole formou individuální nebo skupinové integrace, nebo v základní škole praktické, jak je tomu ve většině případů. Toto rozhodování představuje pro život žáka s lehkým mentálním postižením velmi důležitý mezník života v souvislosti s volbou jeho budoucí profese. Rozhodování je náročné jednak z pohledu vlastního sebepoznání žáka, schopností a určitě také motivace žáka, tak aby byl schopen dosáhnout reálných vytyčených cílů. Proto je důležité, aby žák s takovým to znevýhodněním získával co nejvíce informací o možnostech volby povolání z různých zdrojů. V praxi se jedná především o jeho rodinu, u žáků umístěných ve školských zařízeních o vychovatele, ve školách o pedagogické pracovníky, kamarády, ale také o jiná média či konkrétní příručky, které tyto informace poskytují. V poslední době patří mezi častěji využívané informační zdroje v souvislosti s kariérovým rozhodováním žáků internet.

Hlavním cílem této práce je zjistit, zda žáci s lehkým mentálním postižením, kteří jsou umístěni v dětském domově se školou v Prostějově a mimo tento domov navštěvují základní školu praktickou, vyhledávají informace potřebné ke kariérovému rozhodování převážně prostřednictvím internetu. Dílčím cílem je zjistit, zda praktická škola, kterou navštěvují, je v rámci výuky tematického okruhu „Člověk a svět práce“ seznamuje s těmito internetovými zdroji. Dále si pokládáme otázku, jaké obory je zajímají, zda jsou některé z nich technického charakteru, pro jaké z nich by se rozhodli a v neposlední řadě také to, jak vlastně chápou pojem práce.

Celý text práce je koncipován do dvou částí. V teoretické části je pojednáno o specificích, které souvisejí s vymezením pojmu žáka se znevýhodněním- s lehkým mentálním postižením, možnosti integrace tohoto žáka a jeho myšlení, emoce v období dospívání. Nemalý prostor je věnován sebepoznání žáka, které hraje v kariérním rozhodování velmi důležitou roli. Pozornost dále věnujeme některým osobnostním charakteristikám žáka v souvislosti s kariérovým rozhodováním. V následující části vysvětlujeme pojmy jako: kurikulum, rámcový vzdělávací program, Člověk a svět práce. V této souvislosti uvádíme specifika techniky, technologie a technické výchovy v rámci obecně technických předmětů. Učivu jako

takovému se věnují následující kapitoly, jejichž prostřednictvím poukazujeme na různé vyučovací prostředky, vyučovací metody, které je možné ve výuce žáka s lehkým mentálním postižením využít. V souvislosti s technickou výchovou upozorňujeme na vyučovací metody názorně- demonstrační a s nimi související zásadu názornosti a tzv. Daleův kužel. Od vymezení výuky se dále dostáváme k vymezení kariérového rozhodování žáka. Pojmosloví, které se váže k tomuto tématu, je velmi rozsáhlé, proto zde uvádíme některé základní pojmy, které s ním souvisí. Dále rozebíráme obecné možnosti podpory žáka, který hledá vhodné zaměstnání, ve kterém by se mohl uplatnit. V této souvislosti neopomíjíme vliv rodiny a vrstevníků. Závěr teoretické části je věnován volbě povolání v kontextu soudobých trendů ve světě práce, na které je třeba v dnešní době brát zřetel.

V praktické části nejprve uvádíme, pro porovnání některé výzkumy, které byly v této souvislosti provedeny v oblasti kariérového rozhodování žáků na běžných základních školách, tedy v jiných podmínkách než v našich. Dále pak uvádíme, vlastní výzkumnou část, která zahrnuje polostandardizované rozhovory s žáky s lehkým mentálním postižením a vyhodnocené informace, které byly prostřednictvím tohoto výzkumu získány. Na jejich základě pak uvádíme soubor vybraných internetových zdrojů, jako informací do výuky týkající se kariérového rozhodování, volby povolání, určený právě těmto žákům a také pracovní list do výuky vztahující se k tomuto tématu.

Teoretická část

1. Žák

Hovoříme- li o žáku, tak tím máme obecně na mysli „*označení pro člověka, který je v roli vyučovaného subjektu a to bez ohledu na věk. Žákem, tak může být dítě adolescent, či dospělý*“ (33, s. 316).

Kalhous, Obst (16) poukazují na to, že dříve, než budeme hovořit o dalších aspektech týkajících se žáka ve výuce, je třeba nejprve upozornit na značnou terminologickou nejednotnost tohoto pojmu. Kysučan, dle jejich výkladu užívá ve svých textech pojem postižený a handicapovaný žák jako významově shodné.

„*V oficiálních dokumentech Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy ČR se také používá pojmu žák zdravotně postižený. V zahraniční literatuře se používá i jiných pojmů, které jsou přenášeny i do domácích publikací jako např.: výjimečné děti,* ***znevýhodněné děti****, omezené děti, děti omezené v učení, nepřizpůsobené děti, narušené děti. Američtí autoři publikace Od vzdělávacího programu k vyučovací hodině (Pasch, M., 1998) hovoří o žácích s poruchami komplikujícími vzdělávání. V současné době s integračními snahami se objevují tendence upustit od používání termínu"postižené dítě"*. Například ve Velké Británii je užíván termín dítě se speciálními potřebami“ (16, s. 23).

Našim záměrem je věnovat se konkrétně žákům s lehkým mentálním postižením v kontextu jejich kariérového rozhodování.

Žáka s mentálním postižením, lze dle Švarcové charakterizovat jako takové „*jedince (děti, mládež i dospělé), u nichž dochází k zaostávání vývoje rozumových schopností, k odlišnému vývoji některých psychických vlastností a k poruchám v adaptačním chování“* (40, s. 24).

V dnešní době se objevují stále častěji integrační snahy majoritní společnosti. Tito žáci mohou plnit povinnou školní docházku na základní škole, kde se prostřednictvím speciálně pedagogických podpůrných opatření a individuálních přístupů, vzdělávají společně s nehandicapovanými spolužáky a kde se tak jako oni rozhodují o své budoucí profesní orientaci. Ve většině případů jsou však žáci s lehkým mentálním postižením vzděláváni v základní škole praktické.

1.1 Žák se speciálními vzdělávacími potřebami

Z výše uvedeného vyplývá, že pro naši potřebu vymezení konkrétnějšího pojetí žáka, tedy pro pojetí žáka s lehkým mentálním postižením, žáka se speciálními potřebami, je třeba sáhnout po zákonu č. 561/2004 Sb. o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školském zákonu).

Tento zákon nám v § 16 říká, že: dítětem, žákem a studentem se speciálními vzdělávacími potřebami je osoba se zdravotním postižením, zdravotním znevýhodněním nebo sociálním znevýhodněním.

„Zdravotním znevýhodněním je pro účely tohoto zákona zdravotní oslabení, dlouhodobá nemoc nebo lehčí zdravotní poruchy vedoucí k poruchám učení a chování, které vyžadují zohlednění při vzdělávání Zákon č. 561/2004 Sb. " (48, s. 10267).

„*Zdravotním postižením je pro účely tohoto zákona* ***mentální,*** *tělesné, zrakové, nebo sluchové postižení, vady řeči, souběžné postižení více vadami, autismus a vývojové poruchy učení nebo chování Zákon č. 561/2004 Sb*." (48, s. 10267).

„ *Sociálním znevýhodněním je pro účely tohoto zákona:*

a) *rodinné prostředí s nízkým sociálně kulturním postavením, ohrožení sociálně patologickými jevy*
b) ***nařízená ústavní výchova****, nebo uložená ochranná výchova, nebo*
c) *postavení azylanta, osoby požívající doplňkové ochrany a účastníka řízení o udělení mezinárodní ochrany na území České republiky podle zvláštního právního předpisu Zákon č. 561/2004 Sb."* (48, s. 10267).

Dle zákona 561/2004 Sb, školského zákona, mají všichni žáci se speciálními vzdělávacími potřebami právo na vzdělání, jehož obsah, formy a metody odpovídají jejich vzdělávacím potřebám a možnostem tak, aby byly vytvořeny podmínky umožňující toto vzdělávání. Dále tento zákon poukazuje na pomoc školy a pomoc školských poradenských zařízení, která zjišťují speciální vzdělávací potřeby žáků (48). Mezi tyto zařízení, dle vyhlášky č. 72/2005 Sb. o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních patří, pedagogicko-psychologická poradna a speciálně pedagogické centrum (45).

Vzdělávání, žáků se zdravotním postižením, zdravotním znevýhodněním, sociálním znevýhodněním je uskutečňováno buď ve školách, které jsou samostatně zřízeny pro tyto žáky, nebo v samostatných třídách, odděleních nebo studijních skupinách s upravenými vzdělávacími programy, formou individuální integrace do tříd běžné školy (34).

Z výše uvedeného tedy vyplývá, že „*vzdělávání v období povinné školní docházky mohou žáci s mentálním postižením plnit v základní škole, základní škole praktické, základní škole speciální nebo ve třídě pro žáky se zdravotním postižením při základní škole. Povinnou školní docházku, může žák v odůvodněných případech také plnit formou individuálního vzdělávání*“ (1, s. 65).

V našem případě se zaměřujeme na žáky v horní hranici lehkého mentálního postižení, kteří jsou vzděláváni v základní škole praktické.

1.1.1 Integrace žáka

Kalhous a Obst říkají, že v této oblasti *„Speciální školství dosáhlo ve většině vyspělých států vysokého stupně diferencovanosti. Přes všechny jeho úspěchy se ale ukázalo, že poskytují postiženému dítěti méně sociálních, ale i mnohdy vzdělávacích výhod. Navíc segregované formy vzdělávání začaly být chápány, jako porušování lidských práv určité skupiny populace. Proto, se již od 60. let tohoto století setkáváme se snahami o změnu této situace integrací postižených žáků mezi nepostižené vrstevníky. Integrace přináší nesporná pozitiva, jak žákům postiženým, tak nepostiženým“* (16, s. 24).

Integrované vzdělávání je tedy možné chápat jako *„přístupy a způsoby zapojení žáků se zvláštními vzdělávacími potřebami do hlavních proudů vzdělávání a do běžných škol. Cílem je poskytnout i žákům s těžkými a trvalými zdravotními postiženími společnou zkušenost s jejich zdravými vrstevníky a přitom respektovat jejich specifické potřeby*“ (33, s. 87).

Ve všech organizačních formách vzdělávání je třeba vytvářet žákům takové podmínky, aby se mohli úspěšně vzdělávat a také uspokojovat své speciální vzdělávací potřeby. Právě z důvodů zdravotního postižení či znevýhodnění, je třeba při jejich vzdělávání uplatňovat kombinace speciálně pedagogických postupů a alternativních metod s modifikovanými metodami používanými ve vzdělávání běžné populace (34).

Průcha ve své publikací uvádí, že *„základním nástrojem pro integraci je individuální vzdělávací program – IVP (individualized educational plan – IEP)“* (32, s. 169).

IVP, je se všemi svými náležitostmi dle vyhlášky č. 73/2005 Sb., součástí dokumentace žáka (46).

Školský zákon (Zákon č. 561/2004 Sb.) v ustanovení §18 stanoví, že *„ředitel školy může s písemným doporučením školského poradenského zařízení, povolit nezletilému žákovi se*

speciálními vzdělávacími potřebami nebo s mimořádným nadáním, na žádost jeho zákonného zástupce a zletilému žákovi vzdělávání podle individuálního vzdělávacího plánu“ (48, s. 10).

Hovoříme- li konkrétněji o výuce žáků s mentální retardací v běžných třídách základní školy, musíme poukázat na to, že kromě jejich snížené mentální úrovně se u nich zároveň setkáváme s poruchami koncentrace, pozornosti a také adaptačních schopností. Při skupinové integraci, probíhá výuka ve speciálních třídách základní školy. Žáci zde mají možnost komunikovat s nehandicapovanými spolužáky, což je přínosné pro obě dvě strany (27).

Vzdělávání žáků s lehkým mentálním postižením vyžaduje odbornou připravenost všech pedagogických pracovníků základní školy, využití podpůrných opatření žáka, ale také podnětné prostředí. Žák získává nové kompetence, s jejichž získáním souvisí lepší uplatnění nejenom v jeho budoucím povolání, ale také v praktickém životě.

1.1.2 Základní škola praktická

Zařazení žáka se speciálními vzdělávacími potřebami, žáka s lehkým mentálním postižením do základní školy praktické, provádí ředitel školy na základě doporučení školského poradenského zařízení a souhlasu zákonného zástupce žáka. Základní školy praktické jsou devítileté a žáci v nich plní povinnou školních docházku. Vzdělávají se pod vedením kvalifikovaných učitelů, speciálních pedagogů (46).

Posláním této školy, je působit na žáky speciálními výchovnými a vzdělávacími prostředky a metodami. Žáci s lehkým mentálním postižením, s ohledem na jejich individualitu dosahují nejvyšší možné úrovně v oblasti dovedností, znalostí, ale také kvalit osobnostních. Konečným cílem výchovné a vzdělávací práce je příprava žáků na zapojení, v optimálním případě na úplnou integraci do běžného občanského života (27).

Žáci jsou vzdělávání dle školního vzdělávacího programu, který je vytvořen na základě Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání, který obsahuje přílohu upravující vzdělávání žáků s lehkým mentálním postižením.

1.2 Žák v období dospívání

Období dospívání, tedy pubescence, jak jej nazývají někteří autoři je pravděpodobně z celého našeho života nejnáročnější. Nejedná se pouze o proměny fyzické, či změny v rozumových schopnostech, ale také velké změny v oblasti pohledu na svět a seberealizace.

Hlaďo poukazuje na to, že *„v biologickém pohledu můžeme období dospívání charakterizovat, jako životní úsek ohraničený počátkem pohlavního zrání a akcelerací růstu na straně jedné a dovršením tohoto vývoje plnou pohlavní zralostí a dokončením růstu na straně druhé“* (12, s. 48).

Mění se vztahy k rodičům, učitelům a dalším autoritám, nový význam začínají hrát vrstevníci, přátelské a milostné vztahy. „*Pubescence je také obdobím internalizace vnějších podnětů, norem, požadavků a vlivů, které se transformují a mění ve vědomosti, dovednosti, názory, přesvědčení, hodnoty a principy jednání*“ (12, s. 51).

Právě v tomto období, období pubescence dochází k zásadnímu rozvoji myšlení žáka, které se odráží i v jeho volbě další vzdělávací cesty a výběru povolání.

Myšlení běžného žáka se radikálně mění, především se jedná o zkvalitnění myšlenkových operací. *„Dospívající jedinec, dokáže vyvozovat soudy nejen o konkrétních věcech, ale i o tom, co si nelze přímo představit, co je pouze možné, fiktivní. Vyvozuje soudy o soudech, myslí o myšlení. Tím je schopen velkého počtu myšlenkových operací, z nichž se mnohé nemusejí ve skutečnosti vůbec vyskytnout*.“ (16, s. 17).

U mentálně retardovaných žáků se myšlení nevyvíjí takovým směrem. Švarcová však poukazuje na to, že *„Mentálně retardované dítě má velmi omezenou schopnost abstrakce a zobecňování a patrně pouze u dětí s lehkou mentální retardací se myšlení může dostat za hranice konkrétnosti“* (40, s. 39).

Myšlení dětí s lehkou mentální retardací je velmi jednoduché a konkrétní s nízkou úrovní logického myšlení. Jejich chápání je značně omezeno v oblasti představ, proto je tedy ve výuce velmi vhodná praktická a názorná výuková metoda.

Od myšlení se dostáváme k velmi důležitému psychologickému aspektu, což je v tomto období emoční vývoj jedince. Žáci jsou v období dospívání emočně labilní, projevují se častými a nápadnými změnami nálad. Bývají špatně naladěni, jsou impulzivní a jejich reakce a postoje nelze mnohdy předvídat (3).

Švarcová říká, že „*Děti s mentální retardací mývají emoce egocentrické, což se projevuje i v jejich hodnotících soudech. Často mají problém s řízením svých citů na základě intelektu a také často trpí emoční deprivací* (40, s. 42).

Naše emoce mají souvislost s fyziologickými reakcemi organismu, ale také s naším temperamentem a tím, jak prožíváme a jak se chováme vůči ostatním lidem.

Paralelně s těmito změnami zrají dospívající jedinci i v sociální oblasti. *„V mezilidských vztazích je pro ně charakteristický přechod od nesamostatnosti k samostatnosti, od závislosti na dospělých k nezávislosti, od nezodpovědnosti k plné občanské, právní a morální zodpovědnosti, přechod od konzumace společenských produktů a hodnot k jejich tvorbě. Objevuje se také nové pojetí a prožívání vrstevnických vztahů. Rozvíjejí se vztahy kamarádské, přátelské, milostné a sexuální, všechny nabývají nových kvalit a jsou prožívány se značnou emoční intenzitou*“ (12, s. 50).

Se sociálním vývojem je úzce spjat vývoj mravní a také vývoj v oblasti vůle. Lze říci, že u běžného žáka: **„***Ve vztahu k volbě další vzdělávací dráhy se volní vlastnosti projevují směrem k usilovnější práci, která je motivována potřebou získat lepší známky a dostat se na požadovanou střední školu*“ (12, s. 54).

Zato žák s mentálním postižením „ *může, ale nemusí trpět nedostatkem vůle a narušením volních vlastností. Děti s mentální retardací se tak většinou projevují nedostatkem iniciativy*, *sugestibilitou, neovladatelností či tvrdohlavostí*“ (37, s. 74).

Jiný neméně obtížný úkol tohoto vývojového období, je směřování k budoucí profesi. Jaký obor, či školu máme zvolit? Tato problematika úzce souvisí s vlastním sebepoznáním žáka, toho, zda vůbec umí zhodnotit svůj vlastní potenciál. V mnoha případech se jedná o velmi nesnadný úkol pro rodiče, učitele a to vzhledem k soběstačnosti žáka v rozhodování, obtížnosti některých oborů a profesí. Jako neméně důležité se jeví také osobní předpoklady mladistvých (3).

Pro účely této práce se nám jeví jako podstatné, vyzdvihnout využití dosavadních zkušeností a výsledků žáků s lehkým mentálním postižením. Dále je třeba přihlédnout k zájmovým aktivitám žáka, kterým se blíže věnujeme v kapitole 1.5 (zájmy žáka).

1.3 Sebepoznání žáka- volba další vzdělávací cesty

Všechny předchozí změny v oblasti biologické, sociální i kognitivní vedou dle Krejčířové a Langmeiera (22) k hledání vlastní identity pubescenta. Tento složitý proces je provázen změnami v oblasti sebehodnocení, sebepojetí a sebepoznání.

Hlaďo říká, že *„Sebepoznání umožňuje jedinci poznat osobní potenciál a následně porovnat vlastní pracovní dispozice s nároky na výkon zvoleného povolání. Tato komparace umožňuje adekvátní rozhodnutí o profesní orientaci a volbě dalšího vzdělávání. Osobní potenciál není stabilní, zvyšuje se s novými úkoly a zkušenostmi. Lidé se vyvíjejí, rostou, mění, a jejich potenciál se mění také. Sebepoznání tudíž není jednorázovým aktem, ale permanentním procesem. Poznání sebe sama není důležité pouze pro správnou volbu povolání, ale i pro celkový rozvoj osobnosti člověka*“ (13, s. 34).

Taxová (41, s. 116) říká, že *„sebepojetí se stále více formuje jako celkový postoj a vztah k vlastní osobě, obsahuje prvky kognitivní (sebepoznání, sebedefinování a sebehodnocení), emocionální (sebecit a sebeúcta) i činnostně regulační (sebeprosazování, sebeuplatnění, sebekontrola a sebeurčení), které se navzájem prolínají. Mění se i vztahový rámec uvažování o sobě. K vlastnímu já, jsou v pubescenci vztahovány názory a soudy subjektivně významných osob, vrstevnické standardy a společenské normy. Prohlubuje se i vědomí časové kontinuity vlastního já, které je spojeno se zvýšenou perspektivní orientací“*.

Jasnou definici sebepoznání, podává Kříž, který o něm hovoří jako o *„přijímání nových informací o sobě a jejich vědomé začleňování do sebepojetí“* (21, s. 10).

Z výše uvedeného tedy vyplývá, že pro žáka a jeho kariérní rozhodování, volbu další vzdělávací cesty je sebepoznání velmi důležité. Velmi dobrým ukazatelem sebepoznání žáka, jsou jeho osobnostní charakteristiky, které též úzce souvisejí s kariérovým rozhodováním a následnou volbou povolání žáka. U žáka s lehkým mentálním postižením je otázkou, v jaké míře je schopen vlastního sebepoznání a zda dokáže chápat svá omezení a také to, jaké jsou jeho reálné kariérní možnosti.

1.4 Osobnostní charakteristiky žáka v souvislosti s volbou povolání

Každý člověk má určité sklony k určitému okruhu činností, profesí či zaměstnání. K jejich úspěšnému vykonávání musíme mít také pro tyto práce předpoklady, to znamená vlohy a schopnosti, znalosti, dovednosti, vlastnosti či motivaci. Všechny tyto předpoklady tvoří potenciál člověka (13).

Chceme- li hovořit o osobnostních charakteristikách žáka, jež ovlivňují jeho kariérní rozhodování, pak se jedná především o některé schopnosti a motivaci.

Schopnost jako taková, je dle Průchy, Mareše, Walterové, chápána jako *„individuální potenciál člověka pro provádění určité činnosti v budoucnu. Je to možnost podmíněná do jisté míry vrozenými předpoklady, které se může (ale nemusí), rozvinout v závislosti na tom, do jakého sociálního prostředí je člověk začleněn, jak kvalitní výchovy a vzdělání se mu dostane, co on sám pro rozvoj svých schopností udělá*“ (33, s. 212).

Jednotlivé druhy schopností, které jsou u žáků rozvíjeny v rámci výuky dle vzdělávací oblasti Člověk a svět práce, se stávají předpokladem výkonu různých povolání.

Pro účel této práce a v souvislosti s žáky s lehkým mentálním postižením, se nám jeví jako podstatné poukázat především na technické schopnosti. Ty jsou dle Vendela popisovány jako *„předpoklady k práci s různými druhy mechanických předmětů- s nástroji, materiály a stroji“* (43, s. 59).

Veleta a Kropáč tuto schopnost prezentují jako to, že *„část žáků má dobré předpoklady pro práci s nejrůznějšími materiály, stroji, předměty. Lidově řečeno, mají šikovné ruce. Takto orientovaní žáci mají potenciál pro uplatnění v řemeslech či výrobě“* (44, s. 8).

Někteří žáci s lehkou mentální retardací jsou manuálně zruční a můžeme u nich hovořit o určité technické schopnosti. Je tedy možné předpokládat, že tito žáci budou vyhledávat takové obory, kde tuto zručnost využijí. Tedy i obory technické.

Další důležitou složkou procesu výběru povolání je motivace žáka. Čáp a Mareš motivací chápou, *„souhrn hybných momentů v osobnosti a v činnosti, tj. souhrn toho, co člověka pobízí, aby něco dělal, nebo co mu v tom zabraňuje“* (3, s. 145).

Všechno, co člověk dělá, má nějaké příčiny.*„Chceme-li porozumět druhým lidem, jejich jednání, musíme se zajímat o jejich důvody k určitému chování, jednání a aktivitě a podněty,*

které je vyvolaly. Pro vysvětlení těchto procesů zavádí psychologie pojem motivace" (13, s. 37).

Motivace je příčinou vývoje, pohybu a změny v životě člověka. Ovlivňuje nám směr chování a jednání člověka a tvoří základ pro rozhodovací proces, tedy i rozhodování v oblasti kariérního rozhodování žáka s lehkým mentálním postižením.

1.5 Zájmy žáka

K významným změnám dochází rovněž v zájmové sféře žáka s lehkým mentálním postižením. Dle Hlaďa pubescent opouští typicky dětské zájmy (12).

Zájmy člověka mohou rozhodovat nejen o povolání, které chce člověk vykonávat, ale také o spokojenosti v tomto povolání (42).

Strádal uvedl, že *„někoho zajímá technika, někoho baví vařit, jiný rád jedná s lidmi. Mluvíme o osobních zájmech. Odpovídá- li práce zájmům člověka, silně se zvyšuje šance, že bude v zaměstnání spokojený, že se bude svou práci rád učit a bude v ní spokojený."* (38, s. 29).

Zájmy se v průběhu života žáka s lehkým mentálním postižením mění, obzvláště v období puberty žáci často mění názory a tak mohou změnit i své koníčky a zájmy. Při posuzování zájmů v souvislosti s kariérním rozhodováním žáka je dobré, aby byl zájem: stálý, trvalý, stabilní, prosazoval se při každé příležitosti a dokázal překonávat překážky (38).

Ne každý žák, však takový zájem má a tak musí věnovat více času získávání informací z jiných zdrojů (rodiče, učitel, poradce, internet), tak aby mohl směřovat ke kariérovému rozhodování o jeho budoucí profesi.

2. Výuka

Nezbytnost systematicky prováděné výuky je nesporná a zkušeností prokázaná. Dle pedagogického slovníku jde o *„hlavní formu vzdělávací činnosti, při níž učitel a žáci vstupují do určitých vztahů a jejímž cílem je dosahování stanovených cílů "* (33, s. 288).

Jako součást pedagogické terminologie je třeba uvést další základní pojem související s výukou, **kurikulum.**

Dle Skalkové, není tento pojem jednoznačně definován. Jan Ámos Komenský, ve své knize Obecná didaktika říká, že *„se jím rozumí většinou celek učebního plánu a sled předmětů, specifické obsahy látky, souhrn zkušeností, které získávají žáci, vyučovací metody, prostředky a pomůcky, které odpovídají daným obsahům, adekvátní příprava učitelů“* (36, s. 77)

„Kurikulum zahrnuje obecné cíle školního vzdělání, vymezuje základní složky obsahu vzdělání a obsahuje směrnice k realizaci národního kurikula ve školách (32, s. 250).

Pojem kurikulum má význam pro řešení obsahů, metod, prostředků a forem vzdělávání.

Čadílek a Loveček upozorňují na to, že *„obsah vzdělání je často zaměňován s obsahem učiva což není stejné. Obsah vzdělání vyjadřuje témata či informace v takovém rozsahu, že se stávají znalostmi žáků, včetně plánovaných dovedností, postojů zájmů a hodnot, které se mají vytvářet v žácích. Do obsahu lze rovněž zařadit vyučovací formy a prostředky výuky, plánované cíle, standardy vzdělání aj.*

Standardem vzdělání rozumíme, konkrétně vymezené požadavky, které si žáci musí osvojit v určitých ročnících či stupních vzdělání. Jsou formulovány jako vědomosti, dovednosti aj. ve vztahu k plánovanému obsahu vzdělání ve vyučovacích předmětech“ (2, s. 17).

„V souladu s novými principy kurikulární politiky, které jsou dle RVP zformulovány v Národním programu rozvoje vzdělávání v ČR (tzv. Bílé knize) a zakotvenými v zákoně č. 561/2004 Sb., o předškolním vzdělávání, základním, středním vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), se do vzdělávací soustavy zavádí nový systém kurikulárních dokumentů pro vzdělávání žáků od 3 do 19 let.“ (34, s. 9).

Kurikulární dokumenty jsou dvouúrovňové. První úroveň tvoří Národní program vzdělávání, který obecně vymezuje počáteční vzdělávání a rámcové vzdělávací programy, které obsahují konkrétní vymezení předškolního, školního a středního vzdělávání. Druhou úroveň tvoří školní vzdělávací programy, podle kterých se uskutečňuje vzdělávání na jednotlivých školách (34).

Učitel tedy prostřednictvím výuky žákům předává souhrn poznatků- učivo. K tomuto procesu potřebuje nástroje, jimiž vyučování řídí a také reguluje- vyučovací prostředky.

Učivo a jeho pojetí se mění spolu se změnami obsahu vzdělávání. Jeho současné pojetí zahrnuje veškerou zkušenost žáka, kterou si osvojuje ve výuce.

Vyučovací prostředky jsou dle Geschwindera (7) děleny na **nehmotné** (vyučovací metody, organizační formy, vyučovací zásady) a **hmotné**- materiální (prostředky jejichž

prostřednictvím dokážeme proces výuky zefektivnět, možností vícesmyslového vnímání)- vyučovací pomůcky, žákovské potřeby, učebny a jejich vybavení.

Mezi vyučovací prostředky nehmotné patří vyučovací zásady. Tyto zásady jsou prostředkem k zajištění kvalitní výuky.

Jejich provázanost je nezbytná, protože ve výuce vystupují jako systém, jenž je ovlivněn různými faktory ze strany učitele a žáka. Žák ovlivňuje svou kognitivní, afektivní a psychomotorickou úrovní. Důležitou roli hraje také věk, komunikační úroveň žáka. Učitel zasahuje svým profesionálním přístupem.

Systém didaktických zásad převážně bývá prezentován souborem:

- zásada komplexního rozvoje osobnosti žáka,
- zásada vědeckosti,
- zásada individuálního přístupu,
- zásada spojení teorie s praxí,
- zásada uvědomělosti a aktivity,
- **zásada názornosti**,
- zásada přiměřenosti,
- zásada soustavnosti,
- zásada trvalosti a operativnosti (16).

2.1 Rámcový vzdělávací program s přílohou - žák s lehkým mentálním postižením

Relativně nové kurikulární dokumenty, rámcové vzdělávací programy jsou vytvářeny jak, pro mateřské, základní, střední všeobecně vzdělávací, ale i odborné školy. Tyto dokumenty inovují vzdělávání tak, aby odpovídalo evropským trendům a bylo efektivnější.

Skalková uvádí, že se jedná o *„rámcové programové dokumenty, jejichž záměrem je vymezit výsledky vzdělávání a soubor učiva k jejich dosažení, které škola povinna zařadit do svých školních vzdělávacích programů a nabídnout je k osvojení všem žákům jako závazné“* (36, s. 100).

Kosmáková ve své práci píše, že *„význam Rámcového vzdělávacího programu spočívá mimo jiné v tom, že specifikuje úroveň klíčových kompetencí, jíž by měli žáci dosáhnout na konci základního vzdělávání, a vymezuje vzdělávací obsah – očekávané výstupy a učivo“* (17, s. 22).

Žáci s lehkým mentálním postižením jsou vzdělávání dle RVP pro základní vzdělávání s přílohou upravující vzdělávání žáků s lehkým mentálním postižením.

Smyslem a cílem tohoto vzdělávání, je vybavit žáky právě takovými klíčovými kompetencemi, které pro žáka představují soubor vědomostí, dovedností, schopností, postojů a hodnot, které jsou důležité pro osobní rozvoj a uplatnění každého z nich a to ve formě, která je pro ně dosažitelná a uskutečnitelná.

Dle RVP jsou v *„etapě základního vzdělávání za klíčové kompetence považovány- kompetence k učení, kompetence k řešení problémů, kompetence komunikativní, kompetence sociální a personální, kompetence občanské, kompetence pracovní*“ (34, s. 14).

Všechny tyto kompetence nestojí vedle sebe izolovaně, prolínají se jejich obsahy, jsou tedy výsledkem celkového procesu vzdělávání.

Rámcový vzdělávací program rozděluje veškeré učivo do vzdělávacích oblastí, ty pak do tematických okruhů, z nichž každý má specifikované zmíněné očekávané výstupy i učivo (34).

RVP je rozdělen do devíti vzdělávacích oblastí, z nichž nás v souvislosti s výukou o technice a kariérovým rozhodováním žáka s lehkým mentálním postižením bude zajímat oblast: Člověk a svět práce.

2.1.1 Člověk a svět práce

Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání uvádí, že tato vzdělávací oblast, se zaměřuje na praktické pracovní dovednosti a návyky. Jejich osvojení skrze tento vzdělávací program, potom vede k lepšímu uplatnění žáka v dalším životě, ve společnosti a má také vliv na jejich profesní orientaci. Koncepce této vzdělávací oblasti je zacílena na konkrétní životní situace. Tyto životní situace jsou úzce spjaty s různými činnostmi a technikou (34).

Vzdělávání v této oblasti, jak již bylo zmíněno výše, směřuje k utváření klíčových kompetencí žáka. Z hlediska pracovního, vede žáka k pozitivnímu vztahu k práci, učí ho základním pracovním dovednostem, poznávání světa kolem nás, ale také k poznání, že *„technika jako významná součást lidské kultury, je vždy úzce spjata s pracovní činností člověka“* (34, s. 81).

Tato vzdělávací oblast je rozdělena na prvním stupni na okruhy: Práce s drobným materiálem, Konstrukční činnosti, Pěstitelské práce, Příprava pokrmů, tyto jsou povinné.

Na stupni druhém se dělí tímto způsobem: Práce s technickými materiály, Design a konstruování, Pěstitelské práce a chovatelství, Provoz a údržba domácnosti, Příprava pokrmů, Práce s laboratorní technikou, Využití digitálních technologií, Svět práce.

Jediným povinným z těchto okruhů je okruh Svět práce, přičemž právě ten ukotvuje rozhodování o volbě vhodného povolání a profesní přípravy žáků. Tematický okruh Svět práce je závazný pro 8. a 9. ročník, ale je možno jej realizovat už od 7. ročníku základní školy (34).

V souvislosti s měnícími se podmínkami trhu práce, vzrůstající nezaměstnaností a dosavadními (nevyhovujícími) nástroji směřující k ovlivnění volby žáka, dochází k zařazení vzdělávací oblasti Výchova k volbě povolání. S platností od 1. září 2001 zařazují základní školy podle svých možností, do všech vzdělávacích programů pro základní vzdělávání, vzdělávací oblast Výchova k volbě povolání, a to v podobě vybraných obsahových okruhů (28).

2.2 Technika a technologie v životě žáka

Jestliže chceme vyjádřit, co je to **technika,** použila bych myšlenku Kropáče a Kropáčové (19), kteří hovoří o technice jako o rozsáhlé a složité oblasti hmotné kultury, která zahrnuje nejen techniku využívanou v souvislosti s výrobou a službami, které jsou prováděny profesně, ale také hovoří o tom, že se stále rozšiřuje okruh techniky věnovaný volnému času a domácnosti, což souvisí s tím, že formulace definice techniky je proto nesnadná. Poukazují na zjednodušenou charakteristiku pojmu technika, kdy rozlišují techniku v širším smyslu (postupy, způsoby spojené s výrobou) a užším smyslu (konkrétní prostředky látkové povahy) a tvrdí tak, že *„technika je soubor ve prospěch člověka uměle vytvořených prostředků lidské činnosti a soubor postupů a způsobů činností prováděných při jejich výrobě a užití* (19, s. 17).

Co je tedy technika a technologie? Podle Stoffy se jedná o *„množinu látkových, účelově vytvořených objektů i nelátkové formy hmoty účelově vytvořené nebo účelově modifikované lidskou činností. Technologii pak představuje způsoby realizace libovolné cílově orientované činnosti*“(19, s. 18).

Další možnosti vysvětlení tohoto pojmu podávají ve svých pracích také další zahraniční autoři, jako je Wolffgramm, Furmanek aj.

Z těchto definic usuzujeme, že techniku a technologii nelze chápat pouze jako čistě technické pojmy, může jít o konkrétní způsoby činností, praktické tvoření společenského

prostředí, vztahy k přírodě, ale také výrobu konkrétního výrobku, zpracování a též jeho využití.

Techniku a její specifické znaky, tedy projevy jejich základních zákonitostí popisuje již zmiňovaný autor Wolffgramm. Tyto zákonitosti se projevují ve výuce technických předmětů a jsou také velmi důležité pro kariérové rozhodování žáků. Jedná se o **jednotu přírodních a společenských momentů v technice, určenost techniky**, **komplexní charakter techniky**, **mnohost možností technologických řešení**.

S dnešní výukou úzce souvisí mnohost možností technologických řešení, Furmanek (19, s. 20) popisuje, že *„technika disponuje možností většího počtu v podstatě správných řešení určité technické úlohy, technika má alternativní charakter*“. Jedná se o důsledek komplexního charakteru techniky.

„*Ve výuce je tato zákonitost zajímavá při problémové výuce, kde tedy existuje mnohost správných řešení problémů. Z hlediska kariérového rozhodování jde o obtíž – např. z čeho budou vyráběny za 25 let automobily, čím budou poháněny, jaká bude náplň s tím spojených profesí?“*(5, s. 6).

Vrátíme- li se k technologii, pak je jistě velmi důležité v souvislosti s výukou a kariérovým rozhodováním žáka s lehkým mentálním postižením, uvést její strukturu.

Struktura technologie: v průběhu každé technologické činnosti dochází k vzájemnému spolupůsobení tří subsystémů, jsou to „:

- *zpracovávaný objekt – látka, energie, informace,*
- *nástroj – název označuje vlastní pracovní orgán, bezprostředně působící na zpracovávaný objekt, až následně je uvažováno další zařízení umožňující jeho dobrou funkci; tedy nástroj je například soustružnický nůž, předmětem dalších úvah může být až potom soustruh (jeho funkční součásti mohou být probírány v jiných vyučovacích předmětech),*
- *operační energie, přímo působící na zpracovávaný objekt (v případě soustružení jde o energii mechanickou)*“ (5, s. 9).

Mezi subsystémy jsou komplexní vzájemné vztahy a podmínky působení. V těchto souvislostech, lze tedy z výše uvedeného vyvodit, že „*určující pro charakteristiku profese je zpracovávaný objekt. Nástroje i další objekty používané k práci jsou na zpracovávaném předmětu závislé, a tedy její charakter určují méně, zejména jsou-li jen užívány. Vždyť dosti složité technické nástroje používá zubní lékař nebo účetní, a přitom tyto profese nelze považovat za technické*“ (5, s. 9).

V souvislosti s výše uvedeným, si žáci s lehkým mentálním postižením, osvojují prostřednictvím vzdělávací oblasti Člověk a svět práce různé základní pracovní dovednosti a to z různých pracovních oblastí. Prakticky se tak setkávají s užíváním různých pomůcek, nářadí, nástrojů, pracují s různými materiály a tak se dostávají do kontaktu s technikou i v oblastech pěstitelství, chovatelství, přípravy pokrmů, ale i v souvislosti s provozem domácnosti.

2.2.1 Výuka obecně technických předmětů

Vyučovací proces, lze dle Nelešovské charakterizovat jako *„záměrné, cílevědomé, soustavné a racionální řízení učebních aktivit žáků, směřující k dosažení stanovených výchovně-vzdělávacích cílů, tj. k osvojení soustavy vědomostí a dovedností, k rozvoji duševních a tělesných schopností a utváření osobnosti žáka*“ (30, s. 34).

Můžeme tedy říci, že opravdu nejde pouze o předávání vědomostí a dovedností, ale jde o složitý proces, který je determinován mnoha faktory.

Čadílek a Loveček, řadí mezi základní činitele tohoto procesu učitele, žáka, učivo. Činností učitele je vyučování, činnost žáků je učení (2).

Podobný pohled na výuku má kolektiv autorů Geschwinder, Růžička, Růžičková, *„výuka představuje soubor činností učitele a žáků plnící v procesu vzájemné interakce a stejné cíle“* (7, s. 6).

K obecnému obsahu této výuky lze říci, že *„požadavky na obsah výuky obecně technických předmětů vyplývají z rámcových cílů výuky, z aplikace didaktických zásad, ze skutečnosti, že obsah výuky a jeho struktura musí usnadňovat použití požadovaných metod výuky a respektovat podmínky, v nichž výuka probíhá“* (19, s. 64).

Jak již bylo uvedeno v kapitole 2.3 (Technika a technologie v životě žáka), je výuka související s technikou, v rámci obecně technických předmětů vyučována jako součást rámcového vzdělávacího programu- Člověk a svět práce.

Výuka technických předmětů na základních školách a základních školách praktických je především o tvořivé činnosti žáků, kdy se nestávají experty v oboru, ale vytvářejí *„kompetentní jednání při řešení situací spojených s užitím techniky, očekávané v přítomném i budoucím životě žáků“* (19, s. 37).

Ve výuce žáka s lehkým mentálním postižením, jsou tedy velmi důležité praktické a tvořivé činnosti. Na tento fakt poukazuje též Mošna, který doporučuje ¾ výuky věnovat právě

praktické činnosti, následnému zobecňování a abstrakci, což vede k využívání jejich znalostí z oblasti techniky, aplikaci znalostí v reálných situacích řešení problému, vycházejících z každodenního života. Ve své práci podotýká také to, že *„během těchto činností dochází i k získávání nových znalostí a doplňování, prohlubování a* rozšiřování *znalostí stávajících“* (26, s. 18).

V souvislosti s výše uvedeným je nutné podotknout, že skrze techniku si žák nerozvíjí pouze své znalosti, dovednosti, ale také základní lidské hodnoty. Tím máme na mysli např. úctu k lidem, smysl pro zodpovědnost, smysl pro krásu atd.

Žáci s lehkým mentálním postižením, tak skrze tuto výuku získávají takové schopnosti a znalosti, které velkou měrou přispívají k jejich profesní orientaci a kariérovému rozhodování.

2.2.2 Technická výchova

Obecným pohledem na výchovu jako takovou, se zabývají autoři Průcha, Mareš a Walterová, kteří ji definují jako *„proces záměrného působení na osobnost člověka s cílem dosáhnout pozitivních změn v jejím vývoji. Různá pojetí výchovy byla ovlivněna sociokulturními podmínkami, odlišnými koncepcemi pojetí člověka, akcentací jednotlivých stránek výchovného procesu“* (33, s. 277).

Tento pojem má velmi široký rozsah, jehož popis není naším účelem. Pojem výchova budeme chápat v souvislosti s prováděním ve výuce obecně technických předmětů.

„Technická výchova je systematický a řízený proces záměrného formování osobnosti ve vztahu k technice tak, aby vychovávaný získal v procesu výchovy správné postoje k technice a k využívání techniky v životě. Tyto cíle je třeba dosahovat na vědeckém základě, uvědoměle a při aktivitách majících vztah k technice, s níž se v životě setkává každý jedinec, popř. která může mít vliv na jeho život“ (39, s. 44).

Dostál uvádí, že k *„tomu, aby žáci mohli poznat své vlohy, schopnosti a zájmy ve vazbě na technická povolání, napomáhá v rámci základního vzdělávání technická výchova, která představuje pro žáky v řadě případů první možnost, jak se seznámit s obsahem a podstatou řady technických profesí. Vhodně volenými metodami a výukovými formami, s využitím znalostí získaných v jiných oblastech vzdělávání i zkušeností nabytých v běžném životě, umožňuje žákům získat nezbytný soubor vědomostí, pracovních dovedností a návyků*

potřebných v běžném životě a žádoucím směrem formuje jejich osobnost rozvíjením některých vlastností, motorických i tvořivých schopností a dovedností“ (4, s. 52).

Chceme- li hovořit o obsazích technické výchovy v obecně technických předmětech, musíme konstatovat, že úzce souvisí s rozvojem techniky jako takové. Máme tím na mysli změnu vztahů mezi člověkem, přírodou a také technosférou, tedy uměle vytvořeným prostředím člověka.

Dle Kropáče a Chrásky (18), toto souvisí s vlivy, které působí ze strany techniky na člověka a odráží se tak dále také v cílech, obsahu a uplatnění ve výuce obecně technických předmětů. Jedná se především o uspokojování potřeb člověka prostřednictvím techniky, dále ohrožení lidstva technikou a také vzniku nevratných škod v přírodě, které způsobuje také technika.

Interakcí techniky a společnosti zastoupené člověkem se tedy vymezují cíle a obsahy technické výchovy. V souvislosti s kariérovým rozhodováním žáků s lehkým mentálním postižením se nám jeví stěžejní tyto obecné priority technické výchovy, které vycházejí z interakce techniky a společnosti: pozitivní vztah k práci a také zodpovědnost za výsledky své práce.

Vytváření pozitivního vztahu k práci, je tedy dle Kropáče a Chrásky, ovlivňováno technickými, ale také politickými a ekonomickými podmínkami. Technika významně ovlivňuje život ve společnosti, stav přírody a práci, která probíhá za pomoci nástrojů a strojů, které zahrnujeme pod termín technické objekty- výsledky práce (18).

V dnešní době je většina oborů spojena s činnostmi, ve kterých pracujeme s technickými objekty a prostředky. Přes to *„jen málokteré z dospívajících dětí má dnes možnost doma pracovat s technikou a objevovat tak v sobě technické vlohy a rozvíjet schopnosti a zájmy. Pokud se takový žák rozhodne pro technické povolání, činí tak zpravidla na základě povrchního přesvědčení o zájmu o technický obor. Jak výzkumy dokládají, zájem se poté velmi rychle ztrácí. Naopak u řady žáků nemusí být technické nadání nikdy objeveno, což lze považovat za velmi negativní. Proto je nutné realizovat takové obecně technické školní i mimoškolní vzdělávání, aby žáci měli dostatek prostoru odhalit své skutečné zájmy k jednotlivým technickým oborům a tyto dále rozvíjet a prohlubovat. Zájem o určitou oblast nebo činnost obvykle vyplývá z vnitřní nastavenosti“* (4, s. 52).

Technická výchova tedy formuje vztah a postoje žáka k technice. Učí ho techniku využívat v běžném životě, tedy i v netechnických oborech. Žáci si jejím prostřednictvím ověřují, zda

mají sklony k technickým povoláním, nebo zda inklinují k zcela jiným profesím. Tyto skutečnosti významně ovlivňují jejich kariérní rozhodování.

2.2.3 Zásada názornosti a Daleův kužel

Pro technické předměty je stěžejní především zásada názornosti, proto se jí níže budeme zabývat konkrétněji.V rámci tohoto principu vycházíme ve výuce z předvádění jevů a nebo z jejich zobrazení, které jsou vnímány všemi smysly žáka.

V souvislosti se zásadou názornosti nelze neuvést zlaté pravidlo podle učitele Jana Ámose Komenského, na požadavek polysenzorického vnímání.

Toto pravidlo zní: *„ proto budiž učitelům zlatým pravidlem, aby všechno bylo předváděno všem smyslům, kolika možno. Totiž věcí viditelné zraku, slyšitelné sluchu, vonné čichu, chutnatelné chuti a hmatatelné hmatu; může- li něco být vnímáno více smysly, budiž to předváděno více smyslům" (Velká didaktika, kap. XX)*" (25, s. 76).

Ve výuce by se měl využívat celý seznam stupňů názornosti, mezi které řadíme: předvádění reálných předmětů a jevů, realistické zobrazování předmětů a jevů, jejich záměrné pozměněné zobrazování a také popis reality prostřednictvím schémat, grafů, znaků, symbolů a abstraktních modelů. Dochází tak k procesu poznávání od konkrétního k abstraktnímu a také od empirického kontaktu s realitou k jejímu uchopení v teorii (25).

Kalhous a Obst hovoří o této zásadě v tomto smyslu, *„na zrakový analyzátor připadá v tomto procesu příjmu nových informací pouze 12 % na sluchový analyzátor 80 %, na hmatový 5 % a na ostatní smysly 3 % informací. Získané údaje dokazují přetrvávání tradičně pojatého názorného vyučování, a to i v současnosti, kdy mají učitelé k dispozici moderní didaktickou techniku s vizuálními a audiovizuálními médii. Zásadu názornosti nelze chápat zjednodušeně. Poznávací proces probíhá v kontinuitě smyslové i myšlenkové aktivity člověka, v našem případě žáka. Je proto nezbytné uvědomit si jednotu konkrétního a abstraktního, empirického a teoretického, tzn. dialektickou jednotu smyslového vnímání myšlenkových operací a aktivní činnosti žáka. Smyslové vnímání jevu či procesu tvoří pouze dílčí součást celého poznávacího aktu*" (16, s. 65).

V souvislosti s poznáváním, prostřednictvím smyslů, jejich zapojením ve výuce žáka s lehkým mentálním postižením nelze nezmínit tzv. Daleův kužel zkušenosti. Tento kužel zachycuje, jaký je vztah mezi vyučovací metodou nebo použitým výukovým materiálem a efektivitou učení (29).

Obr. 1– Daleův kužel zkušenosti (29).

Podle tohoto modelu je efektivita učení nejvyšší ve chvíli, kdy je spojena s reálnými situacemi, s reálnými zážitky žáků (dno kužele). Právě těchto oblastí je nutné využívat ve výuce žáka s lehkým mentálním postižením.

„Postupně směrem vzhůru se díky použité metodě učení nebo výukovému materiálu z člověka stává více a více pouhý pozorovatel reality a tím klesá efektivita učení. Na špici kužele pak jsou metody, které pracují již jen se symboly, které realitu představují – tato rovina je pro žáky tou nejtěžší. Zjednodušeně řečeno by se dalo říci, že žáci se budou učit tím snáze a efektivněji, čím více smyslů v reálných situacích zapojí“ (29).

2.2.4 Vyučovací metody názorně demonstrační

Učitel má v současné době velké možnosti ve výběru vyučovacích metod. Je tedy jen na jeho rozhodnutí, které vyučovací metody využije. Mezi tyto metody patří především: slovní metoda, názorně demonstrační metoda, metody praktických činností žáků, ale také hra. S ohledem na obsah výuky obecně technických předmětů a schopností žáků s lehkým mentálním postižením se jako zásadní jeví, využití především metod názorně demonstračních, jejichž obsah si níže představíme.

Maňák a Švec uvádí, že *„metody názorně demonstrační se uplatňují v etapě smyslového zprostředkování učiva*.“ (25, s. 77).

Skalková říká, že *„metody názorně demonstrační uvádějí žáky do přímého styku s poznávanou skutečností, obohacují jejich představy, konkretizují abstraktní systém pojmů, podporují spojování poznávané skutečnosti s reálnou praxí“* (36, s. 195).

Podobným způsobem vymezují tyto metody Čadílek a Loveček. Ti říkají, že *„názorně demonstračními metodami označujeme ty vyučovací metody, které umožňují na základě přímého pozorování předváděného předmětu nebo jevu, bezprostředně poznávat jeho vlastnosti, skutečnosti či zákonitosti“* (2, s. 58).

Shrneme- li výše uvedené, pak tyto metody zabezpečují, aby žáci získali pravdivé poznatky, které se opírají o přímé poznání skutečnosti.

Ne všechno se dá ve výuce pozorovat, v technických předmětech například: výrobu surového železa ve vysoké peci, k tomu nám slouží nahrazení skutečnosti- filmem, obrazem, modelem apod. Takto zobrazená skutečnost je většinou doplněná slovem a odborným výkladem učitele. Je tedy didakticky účinná více, než přímé pozorování (2).

Tyto metody jsou využívány především při zkoumání skutečných předmětů, modelů, obrazů, schémat a technických výkresů.

Metody, které se řadí mezi názorně demonstrační, jsou tedy metody předvádění, pozorování, práce s obrazem, instruktáž. V technických oborech se učitel samozřejmě zaměřuje především na předvádění předmětů a jejich pozorování.

Je tedy jasné, že demonstrace jako taková, při níž se předvádějí předměty, procesy a činnosti představuje složitý postup, který provázejí další metody výuky. Důležitým aspektem je kvalitní příprava učitele na tuto výuku.

„Při předvádění musí učitel dodržovat správný didaktický postup:

- *předkládat předměty co největšímu počtu smyslů (pravidlo formulované již J. A. Komenským),*
- *na předvádění se musí učitel co nejlépe připravit a zajistit funkčnost všech přístrojů,*
- *celkové předvádění je třeba rozložit na jednodušší prvky,*
- *předváděný předmět musí být dostatečně veliký ve třídě vhodně umístěný nebo správně učitelem předváděný,*
- *do předvádění je vhodné zapojit žáky, čímž zvýší jejich aktivitu,*
- *bezcenné je předvádění předmětů na začátku výkladu, protože žáci pak výkladu nevěnují dostatečnou pozornost*.“ (2, s. 61).

Při demonstraci se uplatňují různé pomůcky. Přehled těchto pomůcek podává Maňák, který uvádí pomůcky jako prostředek předvádění.

Pomůcky člení *„:*

- *reálné předměty (přírodniny, výrobky, preparáty)*
- *modely (statické/dynamické)*
- *zobrazení (obrazy, diaprojekce, epiprojekce, film, televize, video…)*
- *zvukové pomůcky (nástroje, gramofon, magnetofon)*
- *dotykové pomůcky (reliefové obrazy, mapy, slepecké písmo)*
- *literární pomůcky (učebnice, příručky, atlasy).*
- *počítače"* (24, s. 50).

Využití těchto pomůcek hraje významnou roli v poznávacím procesu výuky žáka. Pro žáka se znevýhodněním (ať už se jedná o žáka se sluchovým, zrakovým či jiným znevýhodněním-postižením) jsou některé z pomůcek nezbytným pomocníkem a bez jejich existence by jistě nebyl schopen získat vědomosti, které jim učitel touto cestou předává.

Na závěr je nutné říci, že v poslední době vzrůstá význam této metody. Jak uvádí Skalková, v poslední době jsou možnosti správné demonstrace posilovány moderními technickými prostředky ve výuce (36).

Jedná se především o počítače, tzv. výukovou televizi a také v poslední době hojně využívanou pomůcku- interaktivní tabule.

3. Kariérové rozhodování žáka

S problematikou kariérového rozhodování žáka souvisí velké množství odborných pojmů, jejichž význam není jednoznačný a jsou tedy užívána různě a v různém kontextu, dle jednotlivých autorů, kteří se touto problematikou zabývají. Pro pochopení toho, co je vlastně kariérové rozhodování žáka, je nejdříve nutné pojednat o tom, co je vlastně rozhodování, jako takové a následně vymezit další klíčové pojmy- kariérové rozhodování, volba povolání, první, druhá volba povolání a také oblasti, které ovlivňují a informují žáka, tak aby se správně rozhodl.

3.1 Rozhodování

Nejprve se zaměřme na rozhodování jako takové. Tento pojem dle psychologického slovníku (8, s. 515) „ *představuje volbu z možností, volbu té, o níž přepokládáme, že přinese žádoucí výsledky. Zpravidla je tedy při rozhodování více alternativ, je nezbytné vzít do úvahy více faktorů, informace jsou často neúplné. Rozhodování se týká volby cílů i prostředků. Ovlivněno je rozhodující se osobou (předsudky, emocemi, znalostmi i neznalostmi) a situací (vnějšími tlaky okolí, náladami, předpisy)“.*

Postupem rozhodování se zabývá Sternberg (37), který ve své knize Kognitivní psychologie uvádí obvyklý způsob, jak při něm postupovat.

Dle Kropáče, Zubaté a Plischke, lze nastínit tento obvyklý postup rozhodování následovně: *„hledáme a rozlišujeme různé alternativy, které můžeme uplatnit; pokoušíme se předvídat výsledky různých alternativ; vytváříme si přednostní pořadí alternativ; odhadujeme pravděpodobnost, s jakou zvolená alternativa povede k úspěchu; přistoupíme k záměru. Rozhodování neprobíhá lineárně, jak je uvedeno, rozhodnutí navazuje na již dosažené výsledky, využívána je zpětná vazba.“* (20, s. 45).

Člověk se mnohdy rozhoduje na základě neúplných informací a je tak možné, že se nemusí rozhodnout správně. Tak tomu může být i v případě žáka s lehkým mentálním postižením, který se právě rozhoduje o volbě další vzdělávací cesty.

3.2 Základní pojmy kariérového rozhodování

Kariérové rozhodování patří nepochybně k nejnáročnějším rozhodovacím procesům v životě člověka a významně ovlivňuje jeho budoucnost.

Pod pojmem **kariérové rozhodování** (career decision making) si lze dle Hlaďa představit *„všeobecné označení procesu, kterým lidé procházejí, když hledají uskutečnitelné kariérové alternativy, vzájemně je porovnávají a následně jednu z nich vyberou“* (12, s. 16).

Pojem kariérové rozhodování, je tedy širokým pojmem, který zahrnuje také volbu povolání, profesní orientaci, ale také poradenství a výchovu v této oblasti, dále pak působení rodinných příslušníků, vrstevníků. Neopomenutelná je role školy a poradenských zařízení, které v této oblasti žáka podporují.

Volba povolání je dle pedagogického slovníku *„proces zahrnující rozhodování o volbě studia nebo přípravy na povolání, konkrétního povolání a celou profesní dráhu člověka*“ (33, s. 274).

Tento termín lze chápat v užším slova smyslu jako rozhodování žáka o konkrétním povolání. V širších souvislostech jako kariérovou výchovu, výběr dalšího vzdělávání v posledním ročníku školy, hledání zaměstnání, či dokonce rekvalifikace na jiné povolání.

Chceme- li hovořit o volbě povolání žáka na základní škole praktické, měli bychom úžeji specifikovat pojem volby povolání jako takové. Proces, ve kterém se žáci s lehkým mentálním postižením rozhodují o volbě další vzdělávací cesty na této základní škole, je svým charakterem odlišný od procesu rozhodování na škole střední. Jedná se o tzv. **První volbu povolání**.

Jiří Strádal, autor pracovního sešitu pro předmět Člověk a svět práce uvedl, že *„s první volbou povolání, je to podobné jako na nádraží: Jakmile vstoupíte do určitého vlaku, můžete sice během jízdy přestoupit, a rozhodovat o své další trase, ale základní směr vaší jízdy už je dán. Čím více jej budete chtít změnit, tím více úsilí vás to bude stát*“ (38, s. 20).

Jeho výrok, tak jen potvrzuje závažnost procesu kariérového rozhodování žáka.

Dle zprávy, kterou v roce 2003 vydal Národní ústav odborného vzdělávání, tato volba znamená první rozhodování o celkové profesní orientaci. Zatímco u někoho může rozhodování o této orientaci vyústit do zcela konkrétní představy o budoucím povolání, u jiného může nabýt podoby představy o určitém profesním směřování (47).

V souvislosti s druhou profesní volbou jde na středních školách (obecného či odborného zaměření) především o uvědomění si toho, zda představa o primárně zvoleném profesním cíli byla v rámci prvotní volby správná. Žák by měl v tomto období školní docházky posílit identifikaci se zvoleným oborem, který si již vybral na základní škole. Pokud se jeho představy o profesní budoucnosti změnily, vzniká zde prostor pro využití tzv. **druhé profesní volby žáka.**

Tato náročná životní etapa v kariérovém rozhodování žáka je závislá na zvážení subjektivních a objektivních faktorů, které by měl žák umět posoudit sám, nebo za pomoci blízkých lidí pokud toho není schopen. Žákům k jejich rozhodování chybí potřebné informace o možnostech vzdělávání a potřebách světa práce. Tyto informace by jim měla poskytnout škola, v rámci kariérové výchovy (14).

Vendel popisuje kariérovou výchovu jako *„dlouhodobý proces usměrňování kariérového vývoje celých populačních ročníků, který probíhá v rámci všeobecné výchovy a vzdělávání“* (43, s. 50).

Prvky kariérové výchovy jsou zapracovány do Rámcového vzdělávacího programu základní školy s přílohou upravující vzdělávání žáků s lehkým mentálním postižením. V rámci tohoto vzdělávacího programu se této oblasti věnuje vzdělávací okruh Svět práce. Obsahy těchto dokumentů byly již uvedeny výše v samostatných kapitolách.
Dá se tedy říci, že kariérová výchova systematicky ovlivňuje kariérový rozvoj žáků, pomocí různých výchovně-vzdělávacích strategií (14).

3.3 Podpora v kariérovém rozhodování žáka

Otázkám profesního poradenství a vzdělávání se v České republice oficiálně věnují dva resorty: Ministerstvo školství mládeže a tělovýchovy a Ministerstvo práce a sociálních věcí. Oba tyto resorty poskytují poradenské služby, které mají přispět k seberealizaci žáků a také pomoci v kariérovém rozhodování žáka. Další velmi důležitou roli, jako informační, motivační zdroj a podpora, hraje rodina žáka, která má na jeho kariérové rozhodování zásadní vliv, jenž byl potvrzen i řadou výzkumů. Za zmínku stojí také vliv vrstevníků, jejichž názor je v tomto období dospívání pro žáka velmi důležitý.

Školský poradenský systém MŠMT je orientován na řešení problémů v souvislostech psychologických, pedagogicko- psychologických(studijních), výchovných, které souvisí s výběrem a změnou dalšího vzdělávání.

Dle zprávy Národního ústavu odborného vzdělávání ČR působí ve školském poradenském systému tyto složky: MŠMT, poradní sbor pro výchovné poradenství MŠMT, Institut pedagogicko-psychologického poradenství (IPPP), pedagogicko-psychologické poradny, speciálně pedagogická centra, poradenské středisko mládeže při Institutu dětí a mládeže, vysokoškolské poradny a jednotliví pracovníci působící přímo na školách: výchovní poradci, školní psychologové, školní speciální pedagogové, školní metodici prevence, asistenti. Dále pak Informační střediska pro mládež, Zákaznické informační centrum a Centrum kariérového poradenství (47)

Výchovný poradce poskytuje žákům informace týkající se kariérového poradenství dle vyhlášky č. 72 / 2005 O poskytování poradenských služeb ve školách a školských

poradenských zařízeních. Jedná se především o kariérové vzdělávání žáků, diagnosticko-poradenské činnosti zaměřené na volbu povolání, základní skupinová šetření k volbě povolání, navštěvování informačních poradenských středisek při ÚP, poradenství zákonným zástupcům a další (47).

Žáci se na výchovného poradce obracejí především s žádostmi o informace a také z důvodu doporučení vhodného studijního oboru, jejich profesní orientace.

Učitel, jako jeden ze základních činitelů výchovně vzdělávacího procesu je v současné době pojímán v rámci rozšířeného profesního modelu, nejen jako nejdůležitější subjekt vyučovacího procesu, ale také přejímá další sociální role ve vztahu k žákovi (32).

Učitelé se tak v rámci výuky, převážně v oblasti - Člověk a svět práce zapojují do kariérového poradenství, které je v rámci školství žákům poskytováno.

Vliv učitele na žáka v oblasti kariérového rozhodování je značný a klade tak nároky na jeho znalosti v rámci problematiky profesního vzdělávání.

V dnešní době však chybí pedagogům znalosti této problematiky- profesního vzdělávání, také orientace v poradenství a především materiály a metodické příručky pro jejich výuku. Tento stav se snaží úspěšně řešit projekt MŠMT- VIP kariéra (V- vzdělání, I- informace, P- poradenství) (10).

Pro **poradenský systém Ministerstva práce a sociálních věcí** jsou stěžejní Informační a poradenská střediska pro volbu povolání, která nalezneme na každém úřadu práce. Všechny služby, které poskytuje, jsou zdarma a jsou určeny žákům škol, jejich rodičům, pracovníkům škol, studentům, ale i absolventům.

IPS mají k dispozici krátké informativní videofilmy, které se týkají základních činností v jednotlivých profesích, ale také disponují počítačovým programem, který je schopen testovat žáka v oblasti jeho zájmů v souvislosti k jeho volbě povolání a dalšímu vzdělávání. Pro žáka organizují besedy a další akce související s volbou povolání a poskytují tak žákům informace potřebné k rozhodování (44).

To, že okolí ovlivňuje žáka v jeho kariérovém rozhodování je z výše uvedeného textu jisté. V tomto procesu hraje velmi významnou roli rodina žáka, nebo jeho nejbližší okolí, které jej vychovává, pokud se o něj z nějakého důvodu nemůže starat biologický rodič.

3.4 Vliv rodiny a vrstevníků

Rodina jako nejstarší společenská instituce má dle pedagogického slovníku plnit *„funkce socializační, ekonomické, sexuálně regulační, a další. Společně se školou plní významné výchovné funkce“* (33, s. 202).

Proto tedy není žádným překvapením, že žáci obecně uvádějí rodinu jako nejvýznamnější faktor, který ovlivňuje jejich kariérové rozhodování. Ti žáci, kteří nemohou být vychováváni svými rodiči, jsou v tomto ohledu podporováni pedagogickými pracovníky, kteří se o ně starají v rámci některého ze školských zařízení, kde jsou umístěni. Jedná se např. o vychovatele v rámci dětských domovů, jak je tomu v našem případě. Někteří rodičové za svými dětmi dochází, jejich zájem o kariérové rozhodování jejich dětí není dostatečný, proto s nimi tyto otázky kromě školy, řeší převážně jejich kmenový vychovatelé, a vedení dětského domova.

Hlaďo ve své práci píše, že *„rodiče jsou nejenom nejčastěji vyhledávanými poradci žáků, ale jsou rovněž považováni za nejefektivnější zdroj rad a informací“* (11, s. 68). V našem případě se dá uvažovat o tom, že to jsou právě kmenoví vychovatelé.

Z výzkumu Národního ústavu odborného vzdělávání – Výzkumu služeb kariérového poradenství a potřeb jeho klientů na základních a středních školách v ČR skutečně vyplívá, že 78% dotazovaných žáků dá na názor svých rodičů (47).

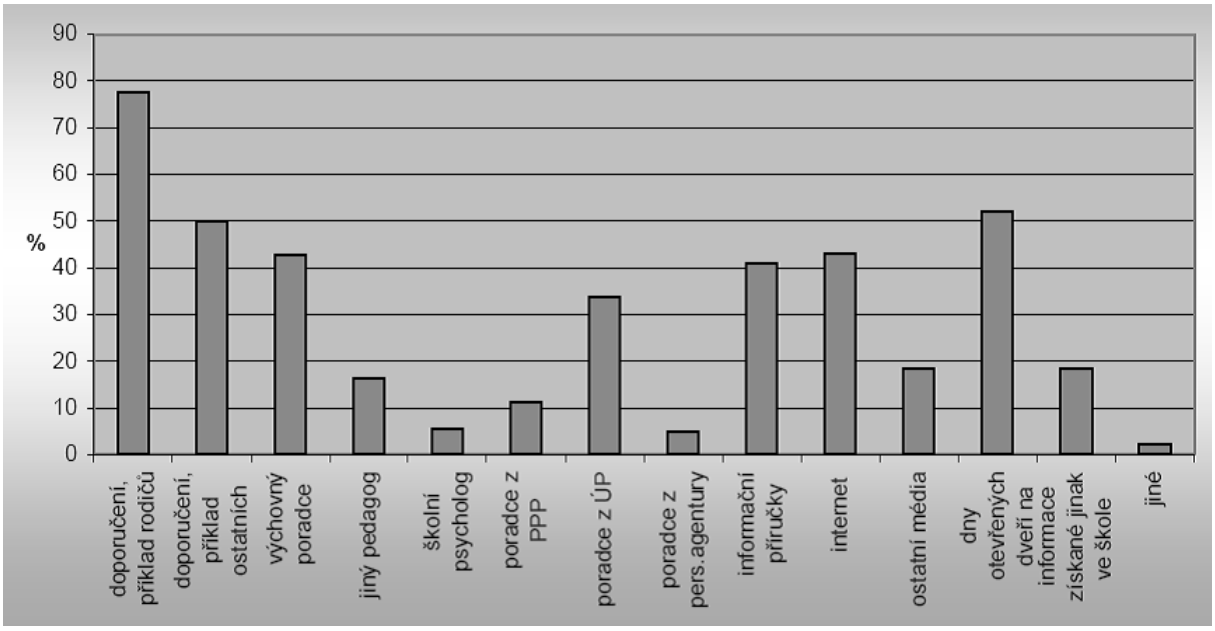

Obr. 2 – Vliv rodičů na výběr povolání (47)

U žáka, který žije ve své primární rodině, každý její člen vykazuje specifickou aktivitu a má specifickou roli v rozhodovacím procesu. Matky se angažují více, jsou vnímány jako zdroj rad a pomoci při výběru povolání. Důležitý vliv mají také otcové a sourozenci žáků, ne ovšem tak podstatný (11). U dětí umístěných na dětském domově je to podobně, ženy- vychovatelky a muži- vychovatelé, jsou vnímáni podobným způsobem. Pokud se zde objevují sourozenecké vazby, pak se projevují též velmi silně.

Volba povolání je *„složitý proces, při kterém se uplatňují zejména následující faktory: vzor v rodině, přání rodičů, zájem o obor, pozdější uplatnění či finanční ohodnocení.“* (4, s. 51). U dětí s lehkým mentálním postižením, které jsou umístěny v rámci dětského domova se nejedná především o vzor v rodině, nebo přání rodičů, jako rozhodující se zde jeví zájem o obor. Tento poznatek vychází především z praxe.

Vrstevnické skupiny, tedy přátelé, spolužáci mají na rozhodování žáka též značný vliv. Nelze ovšem hovořit o takovém vlivu jako má rodina, což je patrné i z výše uvedeného obrázku *„výzkumy ukazují, že vrstevníci hrají prvořadou roli, především v oblasti poskytování informací nezbytných pro efektivní karierové rozhodování“* (11, s. 70).

4. Volba povolání v kontextu soudobých trendů ve světě práce

Rozhodování žáku s lehkým mentálním postižením o volbě povolání na konci studia základní školy praktické, představuje významnou etapu v celoživotním procesu jejich profesní orientace.

Dle L. Hřebíčka je *„tato volba znamená pro dospívající základní zaměření jejich celého dalšího profesního vývoje a patří mezi nejzávažnější kroky v lidském životě.“* (4, s. 50).

V dnešní době je nutné v souvislosti s volbou povolání reagovat, na neustálé změny naší ekonomiky a s ní související proměny v oblasti profesního uplatnění. Z této situace tedy vyplívá, že si nemůže být nikdo jistý tím, že zaměstnání, které vykonává dnes, bude vykonávat i zítra. S těmito skutečnosti musí počítat i žáci, kteří se rozhodují, jaké povolání budou ve své budoucnosti vykonávat.

„V profesních organizacích probíhají dnes restrukturalizace směřující ke snížení počtu hierarchických úrovní řízení a počtu zaměstnanců, k dosažení maximální flexibility. Z hlediska uplatnění zaměstnanců to znamená spojení hlubokých znalostí se širší specializací,

flexibilitou, větší odpovědností a samostatností a naopak menší jistotu zaměstnání“ (20, s. 42).

Velký důraz je tak kladen na osvojování kompetencí, které žáci získávají již v průběhu základního vzdělávání. Tyto kompetence jsou ukotveny v rámcových vzdělávacích programech.

Důležitým aspektem volby povolání se stává uplatnění absolventa na trhu práce. Hlaďo v této souvislosti uvádí, že pro absolventy středních škol je první uplatnění na trhu práce velmi zásadním životním mezníkem. Ve své práci poukazuje na názor Trhlíkové, která říká, *„ že právě úspěšné zahájení pracovní dráhy je ovlivněno aspektem aktuálního stavu na trhu práce, dále získanými kompetencemi, perspektivami absolvovaného oboru a také zájmem zaměstnavatele“*(11, s. 98).

Žáci s lehkým mentálním postižením, nemají lehkou pozici na trhu práce, tak se musí neustále snažit, získávat co nejvíce informací o jejich možném uplatnění, snažit se co nejvíce orientovat ve světě práce a také aktivně přistupovat k hledání vhodných alternativ zaměstnání.

K tomu by jim měli umět dopomoci všichni poradenští pracovníci, ale také učitelé, kteří je dnes s touto problematikou seznamují v rámci výuky průřezového tématu Člověk a svět práce.

Praktická část

5. Kariérové rozhodování v českých výzkumech

Kariérovému rozhodování žáka je nutné věnovat náležitou pozornost, protože se skutečně projevuje v mnoha oblastech života žáka a souvisí s mnoha faktory. Z tohoto důvodu se toto téma jeví jako velmi zajímavé a v dnešní době stále nedostatečně probádané. Počet výzkumů zabývajících se oblastí kariérového rozhodování žáků, volby jejich další vzdělávací cesty neustále vzrůstá.

Hlaďo uvádí některé z již uskutečněných výzkumů, jež se týkají kariérového rozhodování žáků, na základních školách. Jedná se především o výzkumy, které provedli „*Pražská skupina školní etnografie, 2001; NÚOV, 2003; Katrňák, 2004; Smetáčková, 2005; Pražská skupina školní etnografie, 2005; Mazáčová, 2007; Trhlíková, Vojtěch, Úlovcová, 2008; Walterová, Greger, Novotná, 2009)“* (12, s. 64).

V rámci těchto výzkumů a samotného výzkumů Hlaďa (12), jsou zohledňovány různé faktory ovlivňující kariérové rozhodování žáků. Především se však jedná o rodinu a její vliv na kariérové rozhodování, dále pak o aspirace těchto žáků, jejich samostatnost v rozhodování a také kriteria volby střední školy. Tyto výzkumy byly provedeny v rámci různých lokalit, byly využity rozdílné metodologie a nástroje sběru dat.

V souvislosti s výukou obecně technických předmětů v rámci výuky tématu Člověk a svět práce na základních školách, která bezesporu souvisí s kariérovým rozhodováním žáka a formováním pozitivního vztahu k technice, uvádíme výzkum Poláchové a Chrásky (2004). Jeho prostřednictvím bylo zjišťováno, jaké předkládané technické oblasti, které měly být součástí výuky v rámci tématického okruhu Člověk a svět práce, žáky nejvíce zaujaly. Jednoznačně bylo potvrzeno, že v dnešní době, v souvislosti se svými zájmy a zkušenostmi, žáci upřednostňují práci na počítači, práci s fotoaparátem- tedy digitální technologie, což úzce souvisí s výběrem jejich budoucího povolání směrem k technické profesi (49).

Zubatá, Plischke a Kropáč, v souvislosti s výsledky výše uvedeného výzkumu uvedli, že *„umístění některých „klasických“ technických oblastí, které tvoří podstatu mnoha početných profesí, je zdrcující. Zdá se tedy, že při výuce tematického okruhu Svět práce, viz dále, bude třeba brát dobře do úvahy preference zájmů a tedy i zkušenosti žáků, dnes odlišné od generace žijící v „nedigitální době“* (49, s. 97).

Tito autoři sami provedli výzkum týkající se zkušeností žáka v souvislosti s kariérovým rozhodováním. Jeho výsledkem bylo poznání toho, že žáci základních škol mají malé zkušenosti s technickými profesemi, což se potom odráží v kariérovém rozhodování žáků, směrem k povoláním netechnickým (49).

Z výše uvedených výzkumů vyplynulo, že je dobré podporovat žáka v období jeho kariérového rozhodování (rodina), nejen dostatkem věrohodných informací, ale také podporovat ho v jeho zájmech a také pěstovat pozitivní vztah k technice, protože ta, se v dnešní době užívá v každé běžné profesi.

Náš výzkum se zabývá též problematikou kariérového rozhodování, v souvislosti s výukou techniky, probíhá však v jiných podmínkách. Komunikačními partnery jsou žáci se znevýhodněním, v našem případě s lehkým mentálním postižením.

6. Výzkumné šetření

6.1 Metody a techniky výzkumného šetření

Výzkumné šetření bylo prováděno prostřednictvím kvalitativní metodologie, konkrétně polostandardizovaných individuálních rozhovorů s žáky s lehkým mentálním postižením, kteří jsou vychováváni na dětském domově. Jedná se konkrétně o dětský domov v Prostějově. Rozhovory byly vedeny podle předem stanovených otevřených otázek. V průběhu těchto rozhovorů měly oslovené děti s lehkým mentálním postižením možnost volně odpovídat a doptávat se na cokoliv. Právě tato možnost byla pro náš výzkum velmi přínosná. V průběhu rozhovorů, tak docházelo k jejich rozvoji a dostávali jsme se tak k dalším informacím, na které jsme se původně neptali. Rozhovory byly zaznamenávány metodou polních poznámek, využití jiného záznamového média nebylo bohužel z etických důvodů možné. Získaná data byla podrobně analyzována a vyhodnocena.

6.1.1 Kvalitativní výzkum

Kvalitativní výzkum představuje různé přístupy zkoumání jevů. V tomto typu výzkumu nejde o získávání nějakého množství dat, ale především o jejich obsah a následnou analýzu.

Zahrnuje popis a interpretaci sociálních nebo individuálních problémů a snaží se vytvořit komplexní, holistický obraz o zkoumaném problému. Snaží se o porozumění jevům, které zkoumá, a o jejich vysvětlení (15).

Hendl uvádí, že „*neexistuje jediný obecně uznávaný způsob, jak jej vymezit, jde spíše o široké označení pro rozdílné přístupy*“ (9, s. 49).

Dle tohoto autora umožňuje získat podrobný popis a vhled při zkoumání jedince, skupiny, události nebo fenoménu „:

- *zkoumá fenomén v přirozeném prostředí*
- *umožňuje studovat procesy*
- *umožňuje navrhovat teorie*
- *dává možnost reagovat na různé situace a podmínky*
- *hledá lokální příčinné souvislosti*
- *pomáhá při počáteční exploraci fenoménů* (9, s. 52).

Dle Gavory, je hlavním rysem kvalitativního výzkumu dlouhodobost, intenzivnost a podrobný zápis. Výběr zkoumaných osob je zde záměrný. Velký důraz je kladen na to, jakým způsobem vstupuje výzkumník do terénu. Gavora dále uvádí, že pro zpracování dat tohoto výzkumu, se užívají metody kvalitativního kódování, analýzy, interpretace – subjektivní porozumění. Zajištění spolehlivosti výsledků je postaveno především na validitě, která v podstatě znamená schopnost výzkumného nástroje zjišťovat to, co zjišťovat má. Jako neméně důležitá se jeví tzv. reliabilita, která znamená přesnost a spolehlivost výzkumného nástroje (6).

6.1.2 Rozhovor- Interview

„*Interview je jedna z výzkumných metod kvalitativního výzkumu, která umožňuje zachytit nejen fakta, ale i hlouběji proniknout do motivů a postojů respondentů. U respondentů můžeme sledovat i průběh kladení* otázek (6, s. 110).

Rozhovor je postaven na interpersonálním kontaktu, navázání přátelského vstahu, důvěry a vytvoření otevřené atmosféry tzv. raport (6).

„*Individuální rozhovor umožňuje navázání osobního kontaktu mezi výzkumníkem a respondentem, což pomáhá navodit důvěru, otevřené klima a zajišťuje přizpůsobování rozhovoru vytvořené situaci. Současně lze při individuálním rozhovoru zjišťovat vnější projevy respondenta a na jejich základě odhalovat některé informace a postoje, které jsou jinými metodami nepostižitelné. Individuální rozhovor je zvlášť vhodný při kvalitativním výzkumu, kdy nejde o tolik o počet respondentů, jako spíše o obsah výpovědi.“* (23, s. 45*).*

Důležitou roli v rozhovoru hraje výběr otázek, které výzkumník pokládá. Dle Maňáka, tento výběr ovlivňuje ze 72 % průběh rozhovoru.

V kvalitativním výzkumu se používají různé druhy otázek, nejčastěji však otevřené otázky.

„*Otevřená otázka je zcela svobodná, umožňuje výpověď respondenta jen tím, že stanoví problém, ke kterému se má vyjádřit, ale ponechává mu volnost, co se týče obsahu i formy, odpovědi se kategorizují dodatečně*.“ (23, s. 47)

V kvalitativním zkoumání se můžeme setkat s tzv. volným, polostrukturovaným a strukturovaným rozhovorem.

Polostrukturovaný rozhovor je částečně řízený rozhovor, kdy jsou předem připravené dané soubory otázek, které musí odeznít, avšak jejich pořadí se může měnit. Tazatel může znění

otázek pozměnit na základě znalostí respondenta, může také pokládat doplňující otázky. Při této variantně je zpracování získaných informací jednodušší než u volného rozhovoru (35).

6. 2 Cíl výzkumu, formulace pracovních předpokladů

Hlavním cílem této práce je zjistit, zda žáci s lehkým mentálním postižením, kteří jsou umístěni v dětském domově a navštěvují základní školu praktickou, vyhledávají informace potřebné ke kariérovému rozhodování prostřednictvím internetu. V souvislosti s hlavním cílem, bylo stanoveno několik cílů dílčích. Zda se rozhodují pro čistě technické obory, nebo pro obory, které se jeví jako netechnické, přesto ke svému výkonu techniku využívají. Jedním z nich, je zjistit, zda praktická škola, ve které se vzdělávají, je v rámci výuky tematického okruhu Člověk a svět práce seznamuje s těmito internetovými zdroji. Zda je škola a vychovatel důležitý věrohodný zdroj žáka s lehkým mentálním postižením. Dále si pokládáme za otázku, co si vlastně představují pod pojmem práce.

Formulace pracovních předpokladů

1. pracovní předpoklad
Žáci s lehkým mentálním postižením mají představu o tom, co znamená pracovat.

2. pracovní předpoklad
Škola a vychovatelé jsou pro žáka s lehkým mentálním postižením důležitým věrohodným informačním zdrojem v kariérovém rozhodování.

3. pracovní předpoklad
Žáci s lehkým mentálním postižením hledají potřebné informace ke kariérovému rozhodování převážně na internetu.

4. pracovní předpoklad
Žáci s lehkým mentálním postižením si vybírají převážně takové technické obory, které vychází z výuky vzdělávací oblasti Člověk a svět práce.

6.3 Charakteristika výzkumného souboru, místa šetření

Výzkumná část bakalářské práce se obecně zaměřuje na dotazování žáků s lehkým mentálním postižením, v souvislosti s jejich kariérovým rozhodováním, technikou a jejich informovaností v této oblasti.

Toto výzkumné šetření bylo provedeno v průběhu května 2012, kdy bylo osloveno celkem 7 žáků s lehkým mentálním postižením. Všichni tito žáci jsou klienty dětského domova v Prostějově a vzdělávají se dle osnov základní školy praktické, do které dochází též v Prostějově. Bylo osloveno 5 chlapců a 2 dívky. Tyto děti s lehkým mentálním postižením se v brzké době budou muset rozhodovat, na jakou střední školu půjdou studovat.

Místem šetření je tedy dětský domov. Ten plní výchovnou, vzdělávací a sociální funkci vůči dětem, které jsou zde umístěny z důvodu nařízené ústavní výchovy, nebo předběžného opatření. O děti zde pečují kmenoví a noční vychovatelé a další pedagogičtí i nepedagogičtí pracovníci, kteří vytváří takové prostředí, ve kterém vedou děti především k samostatnosti, sebeúctě, zodpovědnosti, seberealizaci.

Dětský domov vede umístěné děti v duchu školního vzdělávacího programu, který nese název „ Chci uživit sebe i svoji rodinu“. Jeho úkolem, prostřednictvím konkrétních výchovných a socializačních činností, získávání a ověřování různých kompetencí, je děti připravovat na běžný život, který je čeká po opuštění zařízení. V tomto programu, je samozřejmě také zahrnuta příprava dětí ve směru jejich kariérového rozhodování a profesní orientace. Jedná se především o vytváření pracovních návyků, získávání zručnosti a dovedností převážně v domácích, pěstitelských a řemeslných pracích. Děti jsou směřovány k výběru takového povolání, které je pro ně reálné, vzhledem k jejich schopnostem, což je u dětí se znevýhodněním, lehkým mentálním postižením velmi důležité a zásadní, proto aby ve vybraném povolání byly spokojené a úspěšné.

6.4 Průběh a Analýza výsledků výzkumu

Na základě stanovených cílů bakalářské práce a dále také vytyčených pracovních předpokladů byl sestaven rozhovor, který byl veden s jednotlivými žáky s lehkým mentálním postižením. Tento rozhovor obsahoval celkem 12 otázek, jejichž prostřednictvím jsme potvrdili či vyvrátili stanovené výzkumné předpoklady. Otázky byly rozděleny dle těchto předpokladů do čtyř skupin.

Celý kvalitativní výzkum je zaměřen na zjištění názorů žáků s lehkým mentálním postižením, kteří navštěvují základní školu praktickou a to v souvislosti s jejich kariérovým rozhodováním. Jedná se především o zjištění, zda informace o kariérovém rozhodování hledají převážně na internetu, jakými formami jim je poskytuje škola, vychovatel. Zjišťuje také jednotlivé názory na to, co si představují pod pojmem práce. V souvislosti s kariérovým rozhodováním nás zajímá, zda jim škola v tomto směru poskytuje informace dostupné z internetu, zda je zajímají technické obory, nebo obory jiné, které techniku pouze využívají k výkonu svého povolání. Zajímají nás také konkrétní obory, kterým by se chtěli žáci do budoucna věnovat.

První skupina otázek vycházela z 1. pracovního předpokladu.
Žáci s lehkým mentálním postižením mají představu o tom, co znamená pracovat, být zaměstnán.

Dokázal/la bys mi říct, co si představíš, když se řekne práce?

První otázkou jsme se snažili od dětí s lehkým mentálním postižením zjistit, jakým způsobem vlastně vnímají pojem práce. Jejich názory byly značně rozdílné. Dívky uvedly, že tento pojmem mají spojen převážně s prací manuální a to převážně v domácnosti v rámci dětského domova nebo při školních aktivitách (vaření, pozemky). Z následného dotazování však vyplynulo, že počítají s tím, že budou muset v budoucnu pracovat, vykonávat nějaké povolání. Naopak chlapci si pod tímto pojmem představovali konkrétní pracovní procesy (zednické práce, kuchařské práce), jejichž výsledkem je získání peněz. Z dotazování

vyplynulo, že je pro tyto žáky práce spíše nutností, než možností seberealizace. Tento pojem je chápan převážně jako způsob, jakým je možné získat finanční prostředky pro vlastní obživu v jejich budoucím životě.

Co pro tebe do budoucnosti znamená, být zaměstnaný?

Cílem druhé otázky bylo zjistit, zda mají děti s lehkým mentálním postižením, kteří jsou umístěny na dětském domově, představu o tom, co to znamená být zaměstnaný, jaké závazky budou muset plnit směrem k jejich budoucím zaměstnavatelům.
Z rozhovoru vyplynulo, že si zatím uvědomují jen částečně, co znamená být zaměstnaný. Mají takovou představu, že do práce budou muset chodit proto, aby získali nějaké finanční prostředky, za které si pro sebe něco koupí. To, že budou muset, v průběhu zaměstnání splňovat konkrétní požadavky svého zaměstnavatele, si neuvědomují.

Myslíš si, že je v dnešní době těžké získat zaměstnání?

Smyslem této otázky bylo zjistit, co si děti s lehkým mentálním postižením myslí o tom, zda je v dnešní době těžké získat zaměstnání.
Z odpovědí žáků jednoznačně vyplynulo, že si většina z nich uvědomuje, jak je těžké získat zaměstnání. V této souvislosti často zmiňovali důležitost Úřadů práce a to v případě jejich nezaměstnanosti.

Druhou skupinu otázek tvořily otázky týkající se 2. pracovního předpokladu.
Škola a vychovatelé jsou pro žáka s lehkým mentálním postižením důležitým věrohodným informačním zdrojem v kariérovém rozhodování.

S kým si povídáš o tom, jaké povolání bys chtěl/a v budoucnu vykonávat?

Děti se při položení této otázky shodly na tom, že pokud mají někoho oslovit, aby s nimi řešil toto téma, tak to jsou převážně jejich kmenoví vychovatelé, kteří se o ně starají na dětském domově. Dále pak uvedli, že tyto otázky řeší také se svými vrstevníky a sourozenci. Někteří z nich uvedli, že se o tomto tématu bavili i s učitelem (výchovným poradcem), který je vyučuje v rámci praktických činností na základní škole praktické.

Jaké informace a jakou formou, ti v tomto směru poskytuje škola?

Cílem této otázky bylo zjistit, jaké informace jim základní škola praktická poskytuje v oblasti kariérového rozhodování, ale také to, jakým způsobem jsou jim prezentovány.
Dotazovaní uvedli, že jsou jim tyto informace poskytovány převážně formou různých letáků, brožurek, které dostali od učitele (výchovného poradce). Z následujícího dotazování vyplynulo, že navštívili společně s výchovným poradcem místní úřad práce, kde jim byly poskytnuty informace týkající se druhů povolání a také to, co tato povolání obnáší. Odborná učiliště, či jiné střední školy, kde by mohli dále pokračovat ve studiu, zatím neměli možnost navštívit. Jako využívaný zdroj informací o kariérovém rozhodování dále také uváděli internet. Na otázku věrohodnosti těchto zdrojů odpověděli, že si je raději ověřují u svých vychovatelů.

Vychovatelé s tebou tráví většinu času, poskytují ti informace potřebné k volbě povolání? Ptáš se na ty samé informace i svých rodičů, když tě navštíví?

Při formulování této otázky, bylo jejím cílem zjistit, zda jsou vychovatelé v kariérovém rozhodování žáka s lehkým mentálním postižením důležitým informačním a věrohodným zdrojem.
Z rozhovorů vyplynulo, že s vychovatelem tyto otázky děti řeší, buď na základě materiálů, které obdrží ve škole, nebo na základě internetových zdrojů, které společně vyhledávají na dětském domově. Dle jejich výpovědí jim vychovatelé pomáhají tyto informace třídit a vybírat vhodná povolání dle jejich celkových možností, vzhledem k jejich znevýhodnění. Doporučení vychovatelů se dětem jeví jako věrohodné. V souvislosti s biologickou rodinou uvedli, že jim žádné informace z oblasti kariérového rozhodování nepodávají.

Třetí skupinu otázek tvořily otázky vztahující se k 3. pracovnímu předpokladu.
Žáci s lehkým mentálním postižením hledají potřebné informace ke kariérovému rozhodování převážně na internetu.

Jakým způsobem se ty sám/sama dostáváš k informacím, které souvisí s tvým budoucím povoláním?

Cílem této otázky bylo zjistit, zde jsou děti s lehkým mentálním postižením schopni alespoň částečně sami vyhledávat potřebné informace týkající se jejich kariérového rozhodování, nebo zda jsou v tomto ohledu závislí na svém nejbližším okolí.

Z rozhovorů vyplynulo, že někteří z nich nemají potřebu sami informace hledat, protože si jsou vědomi toho, že je na ně určitě upozorní ve škole, nebo je získají od vychovatele. Čtyři ze sedmi dotazovaných však uvedli, že v rámci trávení času u počítače si sem tam zkouší sami hledat informace na internetu. Jak uvedli, tyto informace si pak ale ověřují u vychovatele, nebo ve škole.

Učíte se ve škole, nebo tady na dětském domově, kde hledat informace o různých povoláních na internetu?

Prostřednictvím této otázky jsme chtěli zjistit, zda se žáci základní školy praktické učí vyhledávat konkrétní internetové zdroje o kariérovém rozhodování a to v rámci výuky, nebo na dětském domově.

Žáci základní školy praktické uvedli, že se ve škole setkali s tím, že byli odkazováni na některé obecně zaměřené internetové zdroje týkající se kariérového rozhodování (atlas školství), aktivně je však nevyhledávali. Uvedli, že ve výuce jim jsou poskytovány především tištěné materiály a také brožury konkrétních škol. Vychovatelé jim dle jejich výpovědi některé webové strany týkající se kariérového rozhodování ukazují.

Vyhledáváš na internetu konkrétní webové stránky, týkající se volby povolání?

Cílem této otázky bylo zjistit, které konkrétní internetové zdroje děti s lehkým mentálním postižením, na internetu vyhledávají a jakých konkrétních informací se tyto zdroje týkají.

Z výsledků šetření vyplynulo, že primárně tyto děti vyhledávají konkrétní povolání, jehož prostřednictvím se většinou dostávají na jednotlivé webové stránky středních škol v jejich regionu. Toto vyhledávání iniciují sami, ale většinou jim v něm pomáhají vychovatelé.

Čtvrtou skupinu otázek tvoří otázky vytvořené na základě 4. pracovního předpokladu.
Žáci s lehkým mentálním postižením si vybírají převážně takové technické obory, které jsou pro ně reálné a vychází z výuky vzdělávací oblasti Člověk a svět práce.

Máš představu o tom, jaké povolání bys chtěl/a v budoucnu vykonávat?

Prostřednictvím této otázky bychom chtěli odpovědět na to, zda mají tyto děti reálné představy o tom, která povolání mohou vykonávat.
Z rozhovorů, které byly provedeny je zřejmé, že tyto děti určité představy o výkonu jejich budoucího povolání mají. Některé děti uváděly profese, které jsou vzhledem k jejich znevýhodnění nereálné. Jiní poukazovali na konkrétní profese, které často souvisely s praktickými dovednostmi, kterým se učí ve škole.

Které činnosti tě ve škole baví, které naopak ne?

Skrze tuto otázku jsme chtěli získat odpovědi na to, které činnosti žáky ve škole zajímají a které z nich pro ně nejsou zajímavé.
Odpovědi žáků byly různorodé. Z jejich odpovědí na tuto otázku vyplynulo, že preferují činnosti praktické. U chlapců se jednalo především o práci s digitální technologií, dále pak jednoduché práce prováděné s různými druhy materiálů, jednoduché konstrukční činnosti (práce se stavebnicemi), ale také práce týkající se vaření- přípravy pokrmů. Dívky odpověděly, že je nejvíce zajímá oblast údržby a provozu domácnosti, vaření, ale také práce související s pěstitelstvím. Všichni se shodli na tom, že je ve škole nebaví učení se teoretickým znalostem. Dotazovaní konkrétně uvedli tyto předměty - výuku českého jazyka, dějepisu a přírodopisu.

Jaký konkrétní obor tě v souvislosti s volbou budoucího povolání zajímá?

Tato otázka byla položena dětem s lehkým mentálním postižením z toho důvodu, aby zjistila, jaké konkrétní obory je zajímají a to nejen směrem k technickému povolání.
Na základě odpovědí všech sedmi dětí, bylo zjištěno, že někteří z nich skutečně směřují směrem technickým oborům. Z jejich odpovědí vyplynulo, že si svou volbou nejsou zatím vůbec jisti, ale přesto každý z nich uvedl nějaké povolání. Dva z pěti chlapců měli značně nereálné představy o svém budoucím povolání. Tito chlapci uvedli obor, který je vzhledem k jejich znevýhodnění značně náročný a jeví se tak v jejich případě spíše nereálný. Jednalo se

o studium elektrotechniky- počítačové systémy a studium- mechanik seřizovač. Zbylí tři chlapci uvedli zednické práce, kuchařské práce a práce zahradnické. Děvčata v tomto smyslu uvažovala reálněji. První z nich uvedla, že by chtěla pracovat jako cukrářka, protože ji baví péct, nejen ve škole v rámci předmětu vaření, ale tady na dětském domově. Poslední děvče velmi dlouho váhalo se svou odpovědí. Na konec uvedlo, že asi kuchařka, protože ráda pracuje v domácnosti a vařit ji celkem baví.

6.5 Vyhodnocení výzkumného šetření

V obecné souvislosti s kariérovým rozhodováním žáka s lehkým mentálním postižením nás zajímalo, zda si tito žáci jsou schopni uvědomit všechny aspekty, které vyplývají z výkonu jejich budoucího povolání, zda mají představu o tom, co znamená pracovat. Především nám šlo o to, zda si uvědomují, že nejde jen o výdělek, ale také o určitou komunikaci, spolupráci a důvěru s jejich budoucím zaměstnavatelem. Dále nás v této souvislosti zajímalo, co si představují pod pojmem práce a také to, zda si myslí, že pro ně bude jednoduché, po ukončení školy, práci sehnat. Z jejich odpovědí vyplynulo, že mnozí z nich nemají reálné představy o výkonu budoucí profese. Na prvním místě uváděli výdělek a to co si mohou za něj koupit, další aspekty, které se týkají výkonu budoucího povolání, vztahů na pracovišti si neuvědomují. V souvislosti s pojmem práce se odpovědi lišily dle pohlaví. Děvčata uváděla konkrétní manuální činnosti, chlapci zase konkrétní pracovní procesy konkrétních povolání. Z jejich výpovědí lze usuzovat, že práce pro ně není formou seberealizace, ale především nutnou součástí jejich budoucího života, se kterou se budou muset smířit.

Dalším dílčím cílem bylo zjistit, zda je pro žáka s lehkým mentálním postižením důležitým a věrohodným zdrojem o kariérovém rozhodování škola a vychovatel. Z výzkumu vyplynulo, že někteří z nich jsou schopni sami iniciovat vyhledávání informací o kariérovém rozhodování. Stěžejní roli v tomto procesu však hraje skutečně škola a kmenový vychovatel, který dítě na dětském domově vychovává. Informace získané ve škole si děti ještě dodatečně ověřují u vychovatele. Role biologické rodiny se v této souvislosti ukázala jako nepodstatná.

Hlavním cílem této práce bylo zjistit, zda tito žáci využívají především internetové zdroje, ke zjišťování informací o kariérovém rozhodování. Dále pak jako dílčí cíl, zda se k těmto informacím dostanou ve škole, na domově, nebo z jiného zdroje. Z analýzy rozhovorů vyplynulo, že ve škole jsou jim většinou předávány bud tištěné materiály, je poukazováno na některé obecné internetové zdroje (atlas školství) a také navštěvují IPS. Ve škole tak

s internetovými zdroji pracují. Na dětském domově rozebírají společně s vychovately jejich alternativy pomocí tištěných zdrojů, ale také aktivně vyhledávají některé internetové zdroje týkající se kariérového rozhodování, s ohledem na jejich konkrétní zájem. Z výše uvedeného vyplývá, že internetové zdroje využívají asi nejčastěji.

V souvislosti s ostatními dílčími cíly, z odpovědí některých dětí s lehkým mentálním postižením vyplynulo, že jejich představy o budoucím povolání nemusí být vždy reálné. Většina uváděla takové profese, které souviseli s praktickými dovednostmi, které získávají ve škole v rámci praktických vyučování. V tomto směru se tedy výuka obecně technických předmětů významně podílí na jejich kariérovém rozhodování. V některých případech je to právě směrem ke konkrétnímu technickému povolání, jak uváděli tři z šesti chlapců. Ostatní uvedli povolání, která se zprvu jeví jako netechnická, ale pro výkon své profese, techniku významně využívají.

7 Internetové informační zdroje související s kariérovým rozhodováním žáka s lehkým mentálním postižením

Na základě výzkumného šetření je zjevné, že pro žáka s lehkým mentálním postižením je internet skutečně často využívaným nástrojem k získávání informací o kariérovém rozhodování. Děti prostřednictvím těchto zdrojů mohou vyhledávat nejen informace týkající se konkrétních možností jejich vzdělávání, jak uváděly ve výzkumu, ale také k vyhledávání obecnějších informací typu: uplatnění na trhu práce, jak se připravit na přijímací pohovor, nebo také jak napsat životopis. Takto zaměřených internetových zdrojů existuje v dnešní době opravdu velké množství. Je jen na žákovi, učiteli, nebo vychovateli, který z těchto zdrojů vybere. Výzkum potvrdil, že žáci tyto internetové zdroje využívají, jak ve škole, tak na dětském domově. Z jejich odpovědí vyplynulo, že nemají k dispozici jejich komplexnější soubor, především s ohledem na vhodné místní vzdělávací možnosti. Proto níže uvádím soupis vybraných místních internetových zdrojů, ve kterých poukazuji nejen na střední školy v rámci Prostějova, kde se tito žáci, vzhledem ke svému znevýhodnění mohou dále vzdělávat, ale také vybrané celorepublikové internetové zdroje informací ke kariérovému rozhodování. Tento materiál bude v tištěné podobě poskytnut učitelům základní školy praktické, kteří jej mohou jako podpůrný materiál ke kariérovému rozhodování žáka s lehkým mentálním

postižením využít ve výuce vzdělávací oblasti Člověk a svět práce. Dále bude distribuován v rámci dětského domova, kde by mohl také přispět k větší informovanosti, v oblasti kariérového rozhodování těchto žáků.

Místní internetové zdroje:

- Internetové stránky Olomouckého kraje- dostupné z http://www.kr-olomoucky.cz
  (Adresář škol a školských zařízení Olomouckého kraje)

- Úřad práce Prostějov- dostupné z http://portal.mpsv.cz/upcr/kp/olk/kop/prostejov
  (Aktuální situace na trhu práce v oblasti Prostějov)

- Otevři se dovednostem- dostupné z http://www.otevrisedovednostem.cz
  (Projekt v rámci Olomouckého kraje- zabývající se motivací žáků základní školy, směrem k výběru technického oboru, či nějakého řemesla.)

- ART ECON- Střední škola Prostějov, s.r.o. - dostupné z http://www.artsspv.cz
  (Studium oborů- 31-58-H/01 Krejčí, 66-51-H/01 Prodavač oděvů, textilu a doplňků)

- Švehlova střední škola, Prostějov- dostupné z http://www.svehlova.cz
  (Studium oborů- 23-68-H/01 Mechanik opravář motorových vozidel, 41-55-H/01 Opravář zemědělských strojů, 69-53-H/03 Provoz služeb, 69-54-E/01 Provozní služby, 41-52-E/01 Zahradnické práce, 41-55-E/01 Opravářské práce, 36-67-E/01 Zednické práce)

- Střední odborné učiliště stavební Prostějov- dostupné z http://www.soufan.eu
  (Studium oborů- 36-67-H/01 Zedník,36-64-H/01 Tesař,39-41-H/01 Malíř,36-66-H/01 Montér suchých staveb, 23-55-H/01 Klempíř, 33-56-H/01 Truhlář atd.)

- Střední odborné učiliště obchodní Prostějov- dostupné z http://www.souobch.pvskoly.cz
  (Studium oborů- 29-54-H/01 Cukrář, 65-51-H/01 Číšník, servírka, 65-51-H/01 Kuchař, 66-51-H/01 Prodavač, 29-56-H/01 Řezník, uzenář atd.)

- Střední škola, Základní škola a Mateřská škola Prostějov, Komenského 10- dostupné z http://www.sezampv.cz
  (Studium oborů- 65-51-E/01 Stravovací a ubytovací služby, 75-41-E/01 Pečovatelské služby, 69-54-E/01 Provozní služby)

- Střední odborná škola průmyslová a Střední odborné učiliště strojírenské Prostějov- dostupné z http://www.spsasou.prostejov.cz
  (Studium oborů- 23-52-H/01 Nástrojař, 23-51-H/01 Strojní mechanik atd.)

Celorepublikové internetové zdroje:

Stránky Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy- dostupné z http://msmt.cz
Stránky Ministerstva práce a sociálních věcí- dostupné z http://www.mpsv.cz
Národní ústav odborného vzdělávání- dostupný z http://www.nuov.cz
Rejstřík škol a školských zařízení- dostupný z http://rejskol.msmt.cz/
Seznam středních škol- dostupný z http://www.stredniskoly.cz
Server pro podporu žáků základních a středních škol- dostupný z http://www.proskoly.cz/
Informační centrum mládeže- dostupný z http://www.icm.cz
Národní soustava povolání- dostupný z http://www.nsp.cz
Informační systém ISA- dostupný z http://www.infoabsolvent.cz/
Start na trh práce- dostupný z http://www.vstupnatrhprace.cz/
Kartotéka typových pozic- dostupná z http://katalog.nsp.cz/uvod.aspx
Průvodce světem povolání- dostupný z http://www.gwo.cz
Atlas školství- dostupný z http://www.atlasskolstvi.cz/

8 Pracovní list do výuky v rámci vzdělávací oblasti Člověk a svět práce- kariérové rozhodování

V souvislosti s výukou obecně technických předmětů v rámci základního vzdělávání na základní škole praktické, je pro potřeby této výuky níže vypracován pracovní list do výuky k tématu Člověk a svět práce- kariérové rozhodování žáka. Konkrétně se jedná o osmisměrku

týkající se tématu kariérového rozhodování. Jeho prostřednictvím se žáci s lehkým mentálním postižením naučí hravou cestou poznávat různé profese, nejen čistě technického charakteru. Žáci se pokusí zodpovědět na to, které povolání je pro ně nejzajímavější, proč by si je vybrali a zda by se právě tomuto povolání chtěli věnovat v budoucnu.

Osmisměrka – Karierové rozhodování

Zadání:

1) V osmisměrce se nachází 14 povolání, jejichž výpis je uveden níže.
2) Tvým úkolem je všechny povolání nalézt a označit je v osmisměrce barevně.
3) Na následující straně se nachází vynechané místo pro druhý úkol. Z vyhledaných povolání vypíšeš ta, která se ti zdají jako technická a následně je popíšeš.
4) Potom se zamyslíš nad tím, které z vypsaných povolání je pro tebe nejzajímavější, proč a zda bys jej chtěl v budoucnu vykonávat.

Č	A	B	D	K	O	P	S	A	D	V	A	W	S	A	Č	Í	Š	N	Í	K	A
W	C	Y	S	D	F	H	C	C	Y	T	E	A	D	D	C	V	A	S	D	D	G
D	D	U	G	D	N	M	K	U	C	H	A	Ř	A	B	N	M	U	I	P	P	N
N	Š	H	K	T	E	K	Í	N	L	E	H	Ú	Ý	N	Ě	V	E	Ř	C	É	Í
M	V	H	S	R	S	D	D	S	E	V	C	Y	C	D	D	C	T	G	U	U	I
V	A	X	C	X	Á	A	R	T	Z	U	V	C	X	X	C	I	T	W	K	B	Y
B	D	Y	X	X	C	Ř	R	E	J	Č	Í	O	L	K	J	O	Z	Č	R	D	S
L	L	S	J	K	L	B	S	J	K	F	G	H	M	R	R	P	U	D	Á	J	T
M	E	G	H	L	L	D	F	Z	K	Q	A	C	N	A	X	V	I	S	Ř	J	L
I	N	C	G	O	L	B	Q	J	K	L	B	S	J	K	L	U	O	A	A	P	K
H	A	Q	T	E	S	A	Ř	Ý	P	A	Č	Í	R	O	Z	Í	N	B	V	V	L
A	K	L	B	S	J	K	G	J	H	Í	Ž	Č	Ý	Á	Č	U	Ř	I	O	C	E
B	D	D	P	R	O	D	A	V	A	Č	I	R	O	E	Š	E	N	Í	S	X	M
V	D	I	K	O	N	R	E	K	L	A	M	A	S	I	L	O	N	D	D	A	Í
C	Č	F	G	S	F	Č	E	P	O	V	K	A	G	J	G	Z	G	F	D	Q	Ř
X	C	D	F	F	S	F	H	K	L	Ů	J	G	D	A	T	T	V	D	C	Ě	M
Y	C	S	Z	E	J	S	S	T	R	O	J	N	Í	M	E	C	H	A	N	I	K
T	B	R	S	E	L	B	S	J	K	B	B	T	G	H	J	U	C	D	H	Č	E
R	J	Z	F	G	D	L	B	S	J	K	E	H	T	O	C	L	C	S	U	Ž	D
U	U	J	K	B	S	N	L	B	S	J	K	B	O	H	O	P	X	D	R	É	C
H	J	J	K	F	H	H	Í	F	I	J	M	D	A	C	Š	D	Y	D	W	O	D
L	E	B	S	J	K	D	A	K	D	A	Y	Ř	X	C	D	Ř	E	Z	N	Í	K
Á	L	D	S	D	K	K	O	P	R	A	V	Á	Ř	N	Í	K	O	E	P	T	Ě
Ř	E	Z	P	V	R	T	A	Č	K	A	V	A	T	A	K	O	L	E	N	O	W

Výpis slov:

číšník	švadlena	zedník	krejčí	tesař
opravář	prodavač	malíř	klempíř	truhlář
kuchař	cukrář	řezník	strojní mechanik	

1. .....
   .....
   .....
2. .....
   .....
   .....
3. .....
   .....
   .....
4. .....
   .....
   .....
5. .....
   .....
   .....
6. .....
   .....
   .....

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

Řešení osmisměrky:

Č	A	B	D	K	O	P	S	A	D	V	A	W	S	A	Č	Í	Š	N	Í	K	A
W	C	Y	S	D	F	H	C	C	Y	T	E	A	D	D	C	V	A	S	D	D	G
D	D	U	G	D	N	M	K	U	C	H	A	Ř	A	B	N	M	U	I	P	P	N
N	Š	H	K	T	E	K	R	N	L	E	H	Ú	Ý	N	Ě	V	E	Ř	C	É	Í
M	V	H	S	R	S	D	D	S	E	V	C	Y	C	D	D	C	T	G	U	U	I
V	A	X	C	X	Á	A	R	T	Z	U	V	C	X	X	C	I	T	W	K	B	Y
B	D	Y	X	X	C	K	R	E	J	Č	Í	P	L	K	J	O	Z	Č	R	D	S
L	L	S	J	K	L	B	S	J	K	F	G	H	M	R	R	P	U	D	Á	J	T
M	E	G	H	L	L	D	F	Z	K	Q	A	C	N	A	X	V	I	S	Ř	J	L
I	N	C	G	O	L	B	Q	J	K	L	B	S	J	K	L	U	O	A	A	P	K
H	A	Q	T	E	S	A	Ř	Ý	P	A	Č	Í	R	O	Z	Í	N	B	V	V	L
A	K	L	B	S	J	K	G	J	H	Í	Ž	Č	Ý	Á	Č	U	Ř	I	O	C	E
B	D	D	P	R	O	D	A	V	A	Č	I	R	O	E	Š	E	N	Í	S	X	M
V	D	I	K	O	N	R	E	K	L	A	M	A	S	I	L	O	N	D	D	A	P
C	Č	F	G	S	F	Č	E	P	O	V	K	A	G	J	G	Z	G	F	D	Q	Í
X	C	D	F	F	S	F	H	K	L	Ů	J	G	D	A	T	T	V	D	C	Ě	Ř
Y	C	S	Z	E	J	S	S	T	R	O	J	N	Í	M	E	C	H	A	N	I	K
T	B	R	S	E	L	B	S	J	K	B	B	T	G	H	J	U	C	D	H	Č	E
R	J	Z	F	G	D	L	B	S	J	K	E	H	T	O	C	L	C	S	U	Ž	D
U	U	J	K	B	S	N	L	B	S	J	K	B	O	H	O	P	X	D	R	É	C
H	J	J	K	F	H	H	Í	F	I	J	M	D	A	C	Š	D	Y	D	W	O	D
L	E	B	S	J	K	D	A	K	D	A	Y	Ř	X	C	D	Ř	E	Z	N	Í	K
Á	L	D	S	D	K	K	O	P	R	A	V	Á	Ř	N	Í	K	O	E	P	T	Ě
Ř	E	Z	P	V	R	T	A	Č	K	A	V	A	T	A	K	O	L	E	N	O	W

ZÁVĚR

Stěžejním tématem této bakalářské práce je kariérové rozhodování žáků s lehkým mentálním postižením, znevýhodněním, v souvislosti s technikou, se kterou se setkávají různými formami, především na základní škole praktické, ve výuce obecně technických předmětů a na dětském domově kde žijí. Kariérové rozhodování v souvislosti s technikou se tak stalo náplní této bakalářské práce.

Tato práce pojednává o žáku se znevýhodněním- lehkým mentálním postižením a jeho povinné školní docházce. O jeho osobnostních charakteristikách, zájmech a sebepoznání, které se v souvislosti s jeho kariérovým rozhodováním jeví jako podstatné a ze kterých musíme také vycházet. Skrze tuto práci je také poukázáno, na výuku a její vhodné vedení, směrem k výuce obecně technických předmětů, pokud jde o žáka s lehkým mentálním postižením. Tato práce samozřejmě vysvětluje kariérové rozhodování a s ním související podporu žáka, kterou mu poskytují různé státní subjekty, ale také vychovatelé a učitelé. Závěr teoretické části je věnován soudobým trendům ve světě práce, právě v souvislosti s kariérovým rozhodováním.

Cílem této bakalářské práce bylo zjistit názory žáků s lehkým mentálním postižením, na to, zda ve svém kariérovém rozhodování využívají jako zdroj informací převážně internet. Dále pak zda praktická škola, kterou navštěvují, je v rámci výuky tématického okruhu Člověk a svět práce seznamuje s těmito internetovými zdroji. Jaké obory je zajímají, zda jsou některé z nich technického charakteru, pro jaké z nich by se rozhodli a v neposlední řadě také to, co chápou pod pojmem práce.

Z analýzy rozhovorů, výzkumného šetření vyplynulo, že ve škole jsou jim většinou předávány bud tištěné materiály, je poukazováno na některé obecné internetové zdroje (atlas školství) a také navštěvují IPS. Ve škole tak s internetovými zdroji pracují. Na dětském domově rozebírají společně s vychovateli jejich alternativy pomocí tištěných zdrojů, ale také aktivně vyhledávají některé internetové zdroje týkající se kariérového rozhodování, s ohledem na jejich konkrétní zájem. Dále bylo zjištěno, že mnozí z nich nemají reálné představy o výkonu budoucí profese. Na prvním místě uváděli výdělek a to co si mohou za něj koupit, další aspekty, které se týkají výkonu budoucího povolání, vztahů na pracovišti si neuvědomují.

Z odpovědí některých dětí s lehkým mentálním postižením vyplynulo, že jejich představy o budoucím povolání nemusí být vždy reálné. Většina uváděla takové profese, které souvisely

s praktickými dovednostmi, které získávají ve škole v rámci praktických vyučování. V tomto směru se tedy výuka obecně technických předmětů významně podílí na jejich kariérovém rozhodování. V některých případech je to právě směrem ke konkrétnímu technickému povolání, jak uváděli tři z šesti chlapců. Ostatní uvedli povolání, která se zprvu jeví jako netechnická, ale pro výkon své profese techniku významně využívají.

V souvislosti s vyhodnocenými rozhovory a získanými poznatky v rámci výzkumného šetření lze říci, že stanovené cíle výzkumné části bakalářské práce, která byla zpracována kvalitativní metodologií, byly splněny.

Na základě provedeného výzkumu a v souladu s jeho výsledky je v bakalářské práci prezentován soupis vybraných internetových zdrojů, jako informací do výuky týkající se kariérového rozhodování žáka, volby povolání, určený právě žákům s lehkým mentálním postižením a také pracovní list do výuky vztahující se k tomuto tématu.

Literatura a prameny

1. BARTOŇOVÁ, Miroslava, Barbora BAZALOVÁ a Jarmila PIPEKOVÁ. *Psychopedie*: *texty k distančnímu vzdělávání*. Brno: Paido, 2007, 150 s. ISBN 978-807-3151-447.

2. ČADÍLEK, Miroslav, Aleš LOVEČEK. *Didaktika odborných předmětů* [online]. Brno : Katedra didaktických technologií MU, 2005. 2012[cit. 2012-03-13]. Dostupný z WWW: <http://www.ped.muni.cz/winf/learn/skripta/dop/didodbpr.pdf>.

3. ČÁP, Jan, Jiří MAREŠ. *Psychologie pro učitele.* vyd. 1. Praha: Portál, 2001. 656 s. ISBN 80-7178-463-X.

4. DOSTÁL, Jiří. Výchova k volbě povolání. In *Trendy ve vzdělávání*. Olomouc: Votobia, 2008. s. 50-53. ISBN 978-80-7220-311-6.

5. GABRIELOVÁ, Jarmila, Jiří KROPÁČ. *Metodická podpora pro aplikaci průřezového tématu Člověk a svět práce v předmětu Technologie.* Metodický materiál. [online] Praha: Další vzdělávání pedagogických pracovníků středních škol v oblasti kariérového poradenství, 2011. 2012 [cit. 2012-05-23]. Dostupné z WWW:http://cms.netnews.cz/files/attachments/810160/15499-Technologie.pdf.

6. GAVORA, Peter. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Překlad Vladimír Jůva. Brno: Paido, 2000, 207 s. Edice pedagogické literatury. ISBN 80-859-3179-6.

7. GESCHWINDER, Jan, Evžen RŮŽIČKA a Bronislava RŮŽIČKOVÁ. *Technické prostředky ve výuce*. 1. vyd. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 1995, 57 s. ISBN 80-706-7584-5.

8. HARTL, Pavel a Helena HARTLOVÁ. *Psychologický slovník*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2000, 774 s. ISBN 80-717-8303-X.

9. HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum*: *základní metody a aplikace*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2005, 407 s. ISBN 80-736-7040-2.

10. HLAĎO, Petr. Aby děti nastoupily do správného vlaku. *Rodina a škola.* 2007, roč. 54, č. 2, s. 20-23. 2012 [cit. 2012-04-8]. Dostupný z WWW:<http://vzdelavani.unas.cz/rs.pdf>. ISSN 0035-7766.

11. HLAĎO, Petr. Vliv sociálního okolí na karierové rozhodování žáků při přechodu do vyššího sekundárního vzdělávání. *Pedagogická orientace.* 2010, roč. 20, č. 3, s. 66–81. ISSN 1211-4669.

12. HLAĎO, Petr. *Volba další vzdělávací dráhy žáků základních škol v kontextu rodiny.* Disertační práce (Školitel- doc. PhDr. Zdeněk Friedmann, CSc.). [online] Brno: Pedagogická fakulta MU, 2009. 2012 [cit. 2012-03-6]. Dostupné z WWW: http://www.vychova-vzdelavani.cz/disertace/.

13. HLAĎO, Petr. *Svět práce a volba povolání.* Studijní text pro učitele. [online] Brno: Pedagogická fakulta MU, 2008. 2012 [cit. 2012-04-17]. Dostupné z WWW: http://www.ped.muni.cz/wtech/elearning/Uvod_do_problematiky_volby_povolani.pdf .

14. HLAĎO, Petr. Kariérová výchova ve středním odborném vzdělávání a požadavky na pregraduální přípravu učitelů. *Sborník z mezinárodní vědecké konference ICOLLE 2010.* Brno: KONVOJ, 2010. s. 97 – 103, 236 s. ISBN 978-80-7302-154-2.

15. Kvalitativní výzkum. In: *Kabinet informačních studií a knihovnictví*. [online]. 2012 [cit. 2012-5-30]. Dostupné z WWW: <http://kisk.phil.muni.cz/wiki/Kvalitativn%C3%AD_v%C3%BDzkum>.

16. OBST, Otto a Zdeněk KALHOUS. *Školní didaktika*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2000, 178 s. ISBN 80-706-7920-4.

17. KOSMÁKOVÁ, Kateřina. *Rozvoj sebepoznání žáků v rámci tematického okruhu Svět práce na základní škole.* Diplomová práce (Vedoucí práce: Mgr. Lenka Hloušková, Ph.D.). [online] Brno: Filozofická fakulta MU, 2009. 2012 [cit. 2012-04-10]. Dostupné z WWW: http://is.muni.cz/th/259972/ff_m/.

18. KROPÁČ, Jiří a Miroslav CHRÁSKA. *Výchova v obecně technických předmětech*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2004, 190 s. ISBN 80-244-0897-X.

19. KROPÁČ, Jiří a Jitka KROPÁČOVÁ. *Didaktická transformace pro technické předměty*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2006, 104 s. ISBN 80-244-1431-7.

20. KROPÁČ, Jiří, Anna ZUBATÁ, Jitka PLISCHKE. Sebepoznání a sebeprezentace žáka v souvislosti s jeho kariérovým rozhodováním. *Časopis pro technickou a informační výchovu = Journal of technology and information education* . 2011, 1/2011, Volume 3, Issue 1, s. 41-49. ISSN 1803-537X.

21. KŘÍŽ, Petr. *Kdo jsem, jaký jsem*. Kladno: AISIS, 2005. 132s. ISBN 80-239-46669-2.

22. LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ. *Vývojová psychologie*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2006, 368 s. Psyché (Grada). ISBN 80-247-1284-9.

23. MAŇÁK, Josef. *Kapitoly z metodologie pedagogiky*. Vyd. 1. V Brně: Masarykova univerzita, 1996, 129 s. Spisy Pedagogické fakulty Masarykovy univerzity v Brně, sv. 81. ISBN 80-210-1031-2.

24. MAŇÁK, Josef. *Nárys didaktiky*. dotisk 2. vyd. , V Brně : Masarykova universita, 1999.

25. MAŇÁK, Josef a Vlastimil ŠVEC. *Výukové metody*. Brno: Paido, 2003. 213 s. ISBN 80-7315-039.

26. MOŠNA, František. *Didaktika technické výchovy*: *skripta pro posl. pedag. fakulty Univ. Karlovy*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 1992, 297 s. ISBN 80-706-6608-0.

27. MÜLLER, Oldřich a Milan VALENTA. *Psychopedie*: *[teoretické základy a metodika]*. 1. vyd. Praha: Parta, 2003, 443 s. ISBN 80-732-0039-2.

28. *Metodický pokyn MŠMT č. j. 19485/2001-22.* [online]. 2012 [cit. 2012-01-08]. Dostupné z: < http://www.msmt.cz/vzdelavani/metodicky-pokyn-k-zarazeni-vzdelavaci-oblasti-vychova-k-volbe-povolani-do-vzdelavacich-programu-pro-zakladni-vzdelavani-cj-19458-2001-22 >.

29. METODICKÝ PORTÁL RVP. *Kužel zkušenosti*. [online]. 2012 [cit. 2012-4-30]. Dostupné z WWW: <http://wiki.rvp.cz/Knihovna/1.Pedagogicky_lexikon/K/Kužel_zkušenosti>.

30. SPÁČILOVÁ, Hana a Alena NELEŠOVSKÁ. *Didaktika*. Vyd. 1. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 1995, 63 s. ISBN 80-706-7554-3.

31. PODLAHOVÁ, Libuše. *Učitel sekundární školy*: *studijní opora*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2007, 2 sv. (109, 136 s.). Texty k distančnímu vzdělávání v rámci kombinovaného studia. ISBN 978-80-244-1829-22.

32. PRŮCHA, Jan. *Moderní pedagogika*. 3., přeprac. a aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2005, 481 s. ISBN 80-736-7047-X.

33. PRŮCHA, Jan, Eliška WALTEROVÁ a Jiří MAREŠ. *Pedagogický slovník*. 4., aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2003, 322 s. ISBN 80-7178-772-8.

34. *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání.* [online]. Praha: Výzkumný ústav pedagogický v Praze, 2007. 126 s. [cit. 2012-02-12]. Dostupné z WWW:<http://www.vuppraha.cz/wp-content/uploads/2009/12/rvpzv-lmp.pdf >.

35. Rozhovor. In: *Kabinet informačních studií a knihovnictví*. [online]. 2012 [cit. 2012-5-30]. Dostupné z WWW: <http://kisk.phil.muni.cz/wiki/Rozhovor>.

36. SKALKOVÁ, Jarmila. *Obecná didaktika*: *vyučovací proces, učivo a jeho výběr, metody, organizační formy vyučování*. 2., rozš. a aktualiz. vyd., [V nakl. Grada] vyd. 1. Praha: Grada, 2007, 322 s. ISBN 978-80-247-1821-7.

37. STERNBERG, Robert J. *Kognitivní psychologie*. 1. vyd. Praha: Portál, 2002, 632 s. ISBN 80-717-8376-5

38. STRÁDAL, Jiří. *Praktické činnosti pro 6.-9. ročník základních škol*: *příprava na volbu povolání*. 2., upr. vyd. Praha: Fortuna, 2007, 80 s. ISBN 978-807-1689-317.

39. STOFFA, Ján. *Terminológia v technickej výchově*. 2., opr. a dopln. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2000, 161 s. ISBN 80-244-0139-8.

40. ŠVARCOVÁ, Iva. *Mentální retardace*: *vzdělávání, výchova, sociální péče*. Praha: Portál, 2001, 180 s. ISBN 80-717-8506-7.

41. TAXOVÁ, Jiřina. *Pedagogicko-psychologické zvláštnosti dospívání*. 1. vyd. Praha: SPN, 1987, 276 s.

42. VALIŠOVÁ, Alena a Hana KASÍKOVÁ. *Pedagogika pro učitele*: *podoby vyučování a třídní management, osobnost učitele a jeho autorita, inovace ve výuce, klíčové kompetence ve vzdělávání, práce s informačními prameny, pedagogická diagnostika*. 2. rozš. a aktualiz. vyd. Praha: Grada, c2011, 456 s. ISBN 978-80-247-3357-9.

43. VENDEL, Štefan. *Kariérní poradenství*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2008, 224 s. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-1731-9.

44. VELETA, Richard a Jiří KROPÁČ. *Problematika sebepoznávání a samostatného rozhodování.* Studijní text. [online] Praha: Další vzdělávání pedagogických pracovníků středních škol v oblasti kariérového poradenství., 2011. 2012[cit. 2012-03-

13]. Dostupné z WWW: http://cms.netnews.cz/files/attachments/810160/15336-04-Modul-1.pdf.

45. Vyhláška č. 72/2005 Sb. [online]. [cit. 2012-11-07]. Dostupné z: < http://www.msmt.cz/dokumenty/vyhlaska-c-72-2005-sb-1>.

46. Vyhláška č. 73/2005 Sb. [online]. [cit. 2012-12-09]. Dostupné z: < http://www.msmt.cz/dokumenty/vyhlaska-c-73-2005-sb-1>.

47. *Výzkum služeb kariérového poradenství a potřeb jeho klientů na základních a středních školách v ČR : souhrnná zpráva.* 2003 [cit. 2012-010-21]. Praha : NÚOV, 87 s. Dostupné z WWW<http://vychova-vzdelavani.cz/download/nuov2003.pdf>.

48. Zákon č. 561/2004 Sb. [online]. [cit. 2012-01-08]. Dostupné z: <http://aplikace.msmt.cz/Predpisy1/sb190-04.pdf >.

49. ZUBATÁ, Anna, Jitka PLISCHKE, Jiří KROPÁČ. Výuka technických předmětů, zkušenosti žáka a jeho kariérové rozhodování. In *XXIV. DIDMATTECH 2011.* Kraków: Universytet Pedagogiczny. 2011, s. 96-102. ISBN 978-83-7271-678-1.

Seznam obrázků

Obr. 1 Daleův kužel zkušenosti……..……..26
Obr. 2 Vliv rodičů na výběr povolání……...33

Seznam použitých zkratek:

IVP	**Individuální vzdělávací plán**
ISA	**Informační systém o uplatnění absolventů škol na trhu práce**
NÚOV	**Národní ústav odborného vzdělávání**
RVP	**Rámcový vzdělávací program**
IPS	**Informační poradenské středisko**
MŠMT	**Ministerstvo školství mládeže a tělovýchovy**
IPPP	**Institut pedagogicko- psychologického poradenství**
ÚP	**Úřad práce**

Seznam příloh:

Příloha č. 1 Otázky k rozhovoru

Otázky k rozhovoru

1. Dokázal/la bys mi říct, co si představíš, když se řekne práce?
2. Co pro tebe do budoucnosti znamená, být zaměstnaný?
3. Myslíš si, že je v dnešní době těžké získat zaměstnání?
4. S kým si povídáš o tom, jaké povolání bys chtěl/a v budoucnu vykonávat?
5. Jaké informace a jakou formou, ti v tomto směru poskytuje škola?
6. Vychovatelé s tebou tráví většinu času, poskytují ti informace potřebné k volbě povolání? Ptáš se na ty samé informace i svých rodičů, když tě navštíví?
7. Jakým způsobem se ty sám/sama dostáváš k informacím, které souvisí s tvým budoucím povoláním?
8. Učíte se ve škole, nebo tady na dětském domově, kde hledat informace o různých povoláních na internetu?
9. Vyhledáváš na internetu konkrétní webové stránky, týkající se volby povolání?
10. Máš představu o tom, jaké povolání bys chtěl/a v budoucnu vykonávat?
11. Které činnosti tě ve škole baví, které naopak ne?
12. Jaký konkrétní obor tě v souvislosti s volbou budoucího povolání zajímá?

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Kristýna Karasová
Katedra:	Katedra technické a informační výchovy
Vedoucí práce:	Doc. PaedDr. Jiří Kropáč, CSc.
Rok obhajoby:	2012

Název práce:	Výuka o technice z hlediska kariérového rozhodování žáka se znevýhodněním
Název v angličtině:	Teaching technical subjects in relation to career decision making by a mentally retarded pupil
Anotace práce:	Bakalářská práce se zabývá problematikou kariérového rozhodování žáka se znevýhodněním- lehkým mentálním postižením v souvislosti s výukou techniky. Hlavním cílem práce bylo zjistit, zda tito žáci vyhledávají informace ke kariérovému rozhodování převážně na internetu. Teoretická část pojednává o žákovi, výuce, kariérovém rozhodování a soudobých trendech ve světě práce. Praktická část obsahuje výzkumné šetření, na jehož výsledky navazuje souhrn internetových zdrojů souvisejících s kariérovým rozhodováním a také pracovní list do výuky, týkající se tohoto tématu.
Klíčová slova:	Žák s lehkým mentálním postižením, výuka obecně technických předmětů, kariérové rozhodování, informační zdroje kariérového rozhodování.
Anotace v angličtině:	The Bachelor Thesis deals with the issue of career decision making by a pupil with a mild mental retardation related to teaching technical subjects. The major goal of the work was to find out whether such pupils search for information on career decision making mainly on the Internet. The theoretical part deals with the pupil, instruction, career decision making and current trends on the job market. The practical part contains the research, to the results of which follows an outline of the Internet sources related to career decision making as well as a worksheet concerning the topic.
Klíčová slova v angličtině:	Pupil with a mild mental retardation, instruction of generally technical subjects, career decision making, information sources on career decision making.
Přílohy vázané v práci:	Příloha č. 1 Otázky k rozhovoru
Rozsah práce:	63 stran
Jazyk práce:	český